

RIIGIKOGU

9. istungjärk. **Protokoll nr. 189 (5).** 1923. a.

Sisu: 1. Päewakorra wastuwõtmine. — 2. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta. — 3. E. Jonas'e küsimine siseministrile politseikordniku Martinson'i poolt Warnja küla elanikkude kallal tarwitatud peksu kohta ja siseministri wastamine küsimise peale. — 4. J. Piiskar'i küsimine siseministrile Wiljandi maakonna 1921 a. puudujäägi katteks wõetawa isikumaksu kohta ja siseministri wastamine küsimise peale. — 5. Eesti sotsiaaldemokraatlise tööliste partei Riigikogu rühma küsimine Wabariigi Walitsusele eluaseme-seaduse wäljatöötamise asjus ja põllutöömistri wastamine küsimise peale. — 6. J. Tomp'i küsimine Wabariigi Walitsusele Moskwa wägede wähandamise konverentsi asjus ja välisministri wastamine küsimise peale. — 7. L. Johanson'i, A. Tulp'i ja A. Jõeäär'e arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Inglis-Balti tehase tööliste töötasu wälja maksmata jätmise kohta. — 8. A. Hansen'i, J. Tomp'i ja J. Reesen'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Inglis-Balti laewa- ja masinaehituse a/s. tööliste palga maksmata jätmise kohta. — 9. Iseseiswa sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek kohtuministrile Eesti kodaniku Märt Mihkelson'i tapjate kohtulikule wastutusele mittewõtmise asjus. — 10. J. Reesen'i, P. Keerdo ja J. Tomp'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele töörahwa ajalehtede sulgumise kohta. — 11. J. Reesen'i, A. Hansen'i ja J. Tomp'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele endise Wene keisrikoja õuekondlaste, kõrgemate ohwitseride, waimulikkude ja tähtsamate aadelisoo esitajate salakoosoleku ärapidamise asjus Tallinnas. — 12. Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek põllutöömistrile Wiljalla mõisa asunikkude suure rendi asjus. — 13. P. Keerdo, J. Tomp'i ja A. Hansen'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele kooliõpilaste piinamise kohta. — 14. P. Keerdo, J. Tomp'i ja A. Hansen'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele töölisorganisatsioonide terroriseerimise kohta kaitsepolitsei poolt. — 15. P. Keerdo, J. Tomp'i ja A. Hansen'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Tallinna karskusseltsi „Walwaja“ ja tööliiskultuuriliste asutuste ruumide küsimuses ja töö-hoolekandeministri wastamine arupärimise peale. — 16. Koosoleku lõpetamine.

Riigikogu koosolek 25. jaanuaril 1923. a. kell 10 hom.

Kokku on tulnud 88 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretäri kohal abisekretäär **W. Pezold**.

Walitsuse looshis: Riigiwanem **J. Kukk**, siseminister **K. Einbund**, wälisminister **A. Hellat**, põllutöömister **B. Rostfeldt**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, haridusminister **A. Weiderman**.

Koosolek algab kell 10,40 min.

1. Päewakorra wastuwõtmine. Juhataja **K. Wirma**: Päewakord on Riigikogu liigetele kätte antud. Ettepanekuid ei tehta. Loen päewakorra wastuwõetuks, nii nagu ta Riigikogu liigetele kätte antud.

2. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta. Abisekretäär **W. Pezold** (loeb): 1) Seaduseelnõu sekwestreeritud Wene-Balti laewaehituse ja mehaanilise a.-s. ning Inglis-Balti laewaehituse ja masinatööstuse a.-s. waranduste walitsemiseks määratud operat-

siooni fondi kohta — antud rahaasjanduse komisjoni; 2) mängukaartide seaduseelnõu — üldisesse komisjoni.

Juhataja **K. Wirma**: Sõna on küsimise ettekandmiseks rkl. Jonas'el.

3. E. Jonas'e küsimine siseministrile politseikordniku Martinson'i poolt Warnja küla elanikkude kallal tarwitatud peksu kohta ja siseministri wastamine küsimise peale.

E. Jonas (is.) (loeb): Soowiksin siseministrilt wastust järgmistele küsimistele:

„1) Kas on siseministril teada: a) et peipsiäärses wallas Warnja küla politseikordnik Martinson on möödaläinud aastal peksnud sagedasti kohalikka elanikka, nagu näituseks Lawrentii Kusnetsoff'i, Iwan ja Andrei Sawordkin'it, Firsu Gutkin'it, Silwjerst Sudajew'it jne. ja b) et Tartu maakonna politseiülem, teades seda, ei wõta abinõusid tarwitusele sarnase ametniku kõrwaldamiseks?

2) Kas kawatseb siseminister wastutusele wõtta peksu tarwitawat politseikordnikku Martinson'i, kui ka maakonna politseiülemat, kes seda oma tegewuse piirkonnas sündida laseb?

3) Mida mõtleb siseminister teha, et tulewikus politseiametnikkude poolt peksujuhtumised enam ei korduks?

Siseminister K. Einbund: Austatud Riigikogu liikmed! Wastuseks selle peale loeksin mina ette Tartu maakonna politseiülema ettekande sel puhul:

„Telefonilise käsu peale kannan ette oma ettekannete 29. augustist ja 20. septembrist 1922 a. nr. 10542 lisaks, et 28. augustil 1922 a. umbes kell 19 ilmus Warnja küla politsei raiooniülem Peeter Martinson Warnja restoraani, et seal maksuwõlgasid kätte saada ja nendelt maksusid sisse nõuda, sest et harilikult Wene elanikka kodus raske kätte saada. Restoraani awalikus joomise ruumis kohtas raiooniülem Martinson purjus olekus Warnja küla elanikka Silwester ja Fedor Sudajew'it, Mihail ja Fedor Kisljakow'i, Silwester Limonow'i ja teisi, kes kõwasti laulsid ja lärmitsemisega rahu rikkusid. Martinson nõudis nende poolt rahurikkumise lõpetamist. Selle asemel, et politsei seaduslikku nõudmist täita, hakkasid lärmitsejad raiooniülemat haawawate sõnadega teotama ja rusikatega peksma, mille juures tema wormiriided katki rebisid, õlalapid maha kiskusid ja rewolwri käest ära wõtsid.

Teisel päewal, 29. augustil sõitsid sündmuse kohale kohtuuriija, I ja II jaoskonna ülemad ja kriminaalpolitsei ametnik, kus kohtuuriija juurdluse oma kätte wõttis. Kohtuuriija korraldusel said wahi alla wõetud Silwester ja Fedor Sudajew'id ja Karp Kostin, kes wiimati said wahi alt wabastatud ja politsei walwe alla antud, kui süüalused n. s. §§ 13 ja 271 järele.

Suurem osa...“ ah, see ei puutu enam asjasse. (E. Jonas (is.): Palun siiski!)

„Suurem osa Warnja küla elanikka awaldasid tõsist kahetsust ja kaastundmust Martinson'i kohta sarnase wägivalda pärast, attesteerides Martinson'i, kui tublit politseiametnikku. Et Martinson oleks enne temale kallaletungimist kedagi löönud, seda on suurem osa erapooletustest tunnistajatest eitanud, ainult restoraani pidaja ja üks lärmitsejatest tõendanud, et Martinson olla Fedor Sudajew'it enne löönud.

Mis puutub Lawrentii Kusnetsow'i, Iwan ja Andrei Sagorski'te, Hirscha Gutkin'i ja Silwester Sudajew'i peksmisesse, siis selle üle nende poolt ühtki kaebtust politseile antud ei ole.

Raiooniülema P. Martinson'i paigutasin ümber 18. septembril 1922 a. Warnja külast Piirissaarele. Kohtuwõimude poolt senni Martinson'i wastu mingit süüdistust tõstetud ei ole.“

Selle järele oleks minu arwates wastatud mõlemite küsimiste peale: 2) kas ka watsseb siseminister wastutusele wõtta peksutarwitawat politseikordnikku Martinson'i kui ka maakonna politseiülemat, kes seda oma tegewuse piirkonnas sündida laseb?

3) Mida mõtleb siseminister teha, et tulewikus politseiametnikkude poolt peksujuhtumised enam ei korduks?

Martinson on sellepärast ümber paigutatud teise raiooni, et temal, kui politseiametnikul kakeluse juures pagunid on maha wõetud ja kui ametnik, kes on lubanud enesega nii ümber käia. Niisuguse ümberkäimise tagajärjel ei ole võimalik, et politseiametnik sellel kohal edasi on, waid tema peab teises kohas oma teenistust pidama. Teiseks ei ole mitte selge, et politseiametnik oleks löönud. See asi on kohtuuriija käes. Ei saa kuidagi arwata, et politseiametnik otsekohe kedagi lööma läheb. (W a h e l h ü d e d.) Wäga imelikud kombed on Wene külas, kus iga suguste wiiside järele käiakse. Siin ei ole süüdi, miks politseiametnik jalapealt peab ära minema? See asi on nüüd kohtuuriija käes ja ülemus ei sega mitte waha. Iseäralik on selle juures see, et kohtuuriija ei ole senni politseiametnikku wastutusele wõtnud. Tähendab, uurimisel ei ole leitud, et politsei selles süüdi on, kuna aga teisest küljest just elanikud on wastutusele wõetud.

Juhataja **K. Wirma:** Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

Sõna on rkl. Piiskar'il küsimise ettekandmiseks.

4. J. Piiskar'i küsimine siseministrile Wiljandi maakonna 1921 a. puudujäägi katteks wõtawa isikumaksu kohta ja siseministri wastamine küsimise peale.

J. Piiskar (is.) (loeb): Palun siseministrilt wastust järgmistele küsimistele:

„1) Kas on siseministril teada, et omawalitsusasjade peawalitsus on jätnud järelwalwe korras protesteerimata Wiljandi

maakonnaõukogu otsuse 17. detsembrist 1921 a. maakonna puudujäägi katteks isikumaksu wõtmise kohta, missugune otsus

ei ole kooskõlas Riigikogu poolt 15. dets. 1921 a. vastuõetud omawalitsuste heaks nende 1921 a. puudujääkide katmiseks wõetawate maksude seadusega?

2) Kas kawatsetakse wastutusele wõtta need, kes oma kohuste mittetäitmisega on wõimaldanud eeltähendatud otsuse põhjal maksuwõtmise ja miks ei ole neid senni wastutusele wõetud?

3) Kas ja kuidas kawatseb siseminister sundida Wiljandi maakonnawalitsust maksuwatse seadustest kinni pidama ja loobuma eeltähendatud isikumaksu sissenõudmisest ning seaduswastaselt sissenõutud maksusummad tagasi maksuma?

Siseminister K. Einbund: Austatud Riigikogu liikmed! Riigikogu poolt 15. detsembril 1921 a. vastuõetud seaduse — omawalitsuste heaks nende 1921 a. puudujääkide katmiseks wõetawate maksude kohta — § 1 p. b ütleb järgmist: „Maakonna omawalitsustele ühekordset maksu kas kuni 20% suuruses igalt tulumaksujalt tema 1921 a. tulumaksu määras, — wõi isiklikku maksu kuni 400 margani iga isiku pealt, kes 1921 a. waldade piirides isikumaksu maksawad.“ Nii on seadus. Maakonnakoostikogu wastaw otsus on järgmine: „Kuulataks ära maakonnawalitsuse ettekanne, kus ette pannakse maakonna 1921 a. puudujäägi katmiseks lisamaksu wõtta isikumaksu näol igalt mees- ja naiskodanikult, kes maakonnas ja väljaspool linna ja alewi piirid elawad, 400 marka, nagu seda sellekohane omawalitsuste puudujääkide katmise seaduseelnõu lubab.“ See on ettepanek ja otsus on järgmine: „Maakonnakoostikogu, maakonnawalitsuse ettekanne ära kuulataks 8 häälega poolt 1 wastuolemisel otsustab: 1) wõtta maakonna 1921 a. puudujäägi katmiseks isikumaksu igalt väljaspool linna ja alewi piirid elawatelt mees- ja naiskodanikkudelt 400 marka, arwates maksu alla meesiskud 20 a. wanadusest peale kuni 60 aastani ja naisiskud 20—50 aastani, kelledel waldades alaline elukoht on.“ Wõrreldes maakonnakoostikogu otsust wastawa seadusega ei ole minule ega ka peawalitsusele selge, et see otsus lahku läheks nimetatud seaduse paragrahwidest, ja ei ole mitte selge, et see otsus seaduswastaselt tehtud oleks. Kui aga tegelikult kellegi käest on seaduswastaselt maksu nõutud, siis on sellel isikul õigus kohtulikku kaitset nõuda maakonnawalitsuse ees sarnase teguwiisi wastu, kui ka õigus maksu

mitte maksta. Otsus ise ei ole aga mitte seaduswastaselt tehtud.

Juhataja K. Wirma: Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juurde.

Sõna küsimise ettekandmiseks on rkl. Johanson'il.

5. Eesti sotsiaal-demokraatlike tööliste partei Riigikogu rühma küsimine Wabariigi Walitsusele eluaseme-seaduse wäljatöötamise asjus ja põllutööministri wastamine küsimise peale.

L. Johanson (sd.) (loeb): „Wabariigi Walitsus teatas oma deklaratsioonis Riigikogule, et tema muuseas „peab tarwilikuks asuda eluaseme-seaduse wäljatöötamisele, mis maale asumist kergendaks ja ühtlasi ettevalmistuseks oleks meie keerulise popsnikkude küsimise lahendamiseks.“

Eluaseme-seadus on nii popsnikkudele kui üldse maatameestele tähtsamaks päewaküsimuseks, selle maksmapanekut oodatakse suure põnewusega ja selle wäljatöötamise käiku jälgitakse erilise huwiga.

Palun Wabariigi Walitsuselt wastust küsimistele:

1) Kui kaugele Wabariigi Walitsus eluaseme-seaduse wäljatöötamisega on jõudnud?

2) Missugused on kawatsetud eluaseme-seaduse üldised alused?

3) Millal loodab walitsus eluaseme-seadust Riigikogule esitada?

Põllutööminister B. Rostfeldt: Detsembrikuus esitas Wabariigi Walitsus Riigikogule maaseaduse täiendamise seaduseelnõu, mis Riigikogu liigetele 2. jaanuaril 1923 a. kätte saadetud. Nagu teada, on maaseaduse § 15 ette nähtud riikliku maatagawara kasutamise wiisid, kuid wälja on jäänud kasutamise wiis, mis walitsusele wõimaldaks eluaseme küsimise lahendamist, — nimelt ehituskruuntide wäljaandmist obroki ehk pikaajalise rendi alusel.

Riigikogule esitatud seaduseelnõu wastuwõtmisega saaks see puudus kõrwaldatud ning Wabariigi Walitsus leiaks wõimaluse asuda eluaseme küsimise lahendamisele riikliku maatagawara arwel. Nimetatud seaduse alusel wõiks veel käesolewa aasta kewadel realiseerida õige suure arwu ehituskruunte, mis riigi

Tema ei wõi mitte kindlat wastust anda, kas ettepanek selles mõttes, nagu Wene nõukogude wabariik seda tegi, nimelt vähendada wägesid proportsionaalselt, wastuwõetaw on wõi mitte ja selle üle wõiks läbi rääkida, kas enne konwerentsi ehk konwerentsil. Igatahes wõtab Eesti wabariik selle ettepaneku wastu ja palub teada anda lähemat kawa konwerentsi kohta ja kokkutulemise aega.

Nagu öeldud, niisamasugune ettepanek sai tehtud nõukogude wabariigi poolt kõikidele Balti riikidele ilma erandita ja nad kõik wõisid puhta südamega selle ettepaneku wastu wõtta, sellepärast, et neil mingisuguseid agressiivseid püüdeid ei ole. Nead on oma praeguses seisukorras täiesti rahuldatud. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Aga Poola, Leedu — Wilno?) Poola on ka täiesti rahuldatud oma praeguses seisukorras. Leedu osawõtmise küsimus jäi seekord lahtiseks, ja Wilno ei puutu Wene nõukogude walitsusse. Et ettepanek peasjalikult sõjawäe küsimusi puudutab, siis on arusaadaw, et Balti riigid pidid küsimuse otsustamise ekspertide kätte andma. Sel puhul olid siis kaks konwerentsi ära peetud, üks Tallinnas ja teine Warssawis ja sõjaekspertidid asusid seisukohale, arwesse wõttes, et Wene poliitika agressiivne on, et neid raskusi tähele pannes, mis senni on Wene nõukogude wabariigiga läbi käies olnud, tuleks sõjaekspertide arwamise järele Wene ja teiste riikide wahel niisugune wahekord luua, mis on rajatud usaldusel, et siis wägede vähendamise küsimust arutada. Seda annaks non agressiooni leping. Siis soowitasid sõjaekspertidid kokkupõrgete ärahoidmiseks neutraal maariba luua, nagu see Soome ja Wene wahel ja siis esineda wägede vähendamisega nii merel kui ka maal. Niisugune oli sõjawäe ekspertide ettepanek, mis on ka täiesti põhjendatud. Kas seda läbi wiia wõi mitte, selleks peab tingimata teataw normaal seisukord ja wahekord riikidel olema, mis aga praegu weel palju soowida jätab. Peale sõjaekspertide konwerentsi oli oktoobrikuul nelja riigi ministrite konwerents Tallinnas. Ministrite konwerents wõttis ekspertide arwamised omaks ja otsustas Moskwas ette panna mittekallalekippumise leping teha. Moskwas oli kaks konwerentsi, wägedewähendamise konwerents ja rahwuwaheline kommunistide konwerents. Ja kui esimesel arutati neid küsimusi, mis pidid rahwaid üksteisele ligemale tooma,

mille aluseks oli humanitaar, inimlikud, põhimõtted, siis pidas teisel konwerentsil Wenemaa esitaja Trotski kõne, milles ta üles kutsus küsimusi lahendama sõjalisel jõul. Telegrammidesse, ajalehtedesse, milles Balti riikide delegatsiooni päralejõudmist terwitati, nendesse samadesse lehtedesse oli mahutatud ka Budennõi telegramm Lenin'ile, kus awaldati kannatamatust, et mitte sõtta ei saa tormata. Neisamades lehtedes, kus iseäranis soojalt Eesti delegatsiooni terwitati, nimetati selle saatkonna wälisministrit mõrtsukaks ja rüüstajaks. Enne konwerentsi teatati, et Wene nõukogude wabariigil ühtegi kawa ei ole konwerentsi kohta, kuna see Wene walitsusel ometi oli. Litwinow deklareeris, et Wene walitsus on nõus sõjawäge vähendada 200 tuhande inimese wõrra, see oleks 800 tuhandest vähendaks 600 tuhande peale, kuna aga tõepoolest wägede suurus ei ole mitte 800 tuhat, waid igatahes ühe miljoni ümber. Niisama teatas Wene walitsus, et merijõude tema mitte vähendada ei saa, sest neid jõudusid on neil tarwis suurte riikide wastu. Kuid peab tähendama, et Wene merijõud ei mängi mingisugust osa suurte riikide merijõudude wastu, kuid teataw jõud on ta aga Balti riikide wastu. Wene walitsus ei olnud ka mitte nõus, et tööd büroodesse läheksid, waid soowis, et üldisel koosolekul delegatsioonid wõtaksid oma seisukoha sisulikult nende küsimuste kohta, mis Wene walitsuse poolt ette pandud. Need olid aga niisugused ettepanekud, mida wäga ettewaatlikult pidi käsutama. Meie delegatsioonil oli täieline õigus arwata, et need ettepanekud olid tehtud mingisuguste muude otstarbete kättesaamiseks. Peab tähendama, et meie delegatsioon oma eeldustega, ettewaatusega ei olnud mitte eksinud ja sellepärast oli nende jõudmine, et enne kui wägedewähendamise konwerentsi lepingut teha, tuleks mittekallaletungimise leping alla kirjutada. Meie delegatsioonid wõtsid seda desarmeerimise küsimust tõsiselt, ja ei läinud mitte sellepeale wälja, et kui Wenemaa deklareerib, et tema oma wäge 200 tuhande wõrra vähendab, et siis tuleks meil sellepeale wastata wägede vähendamisega mõne tuhande peale, wõi mõnekümne tuhande peale jne. Wenemaa nimetas Balti riikide poolt esitatud lepingut paberilipakaks ja et see leping üldse ei anna mingisugust kindlustust, sellepärast ei ole ka mõtet niisugusele lepingule alla kirjutada. Meie dele-

gatsiooni seisukoht ei olnud aga mitte niisugune, vaid kui lepingul meie walitsuse nimi all on, peame meie ka tegelikult selle eest seisma; ka Wenemaa ei ole iga lepingu peale kui paberilipaka peale waadanud, vaid ta on lepinguid teinud ja ka neid pidanud. Kuid wiimati oli Wene walitsus siiski nõus mittekallaletungimise lepingut arutama, kuid ta nõudis, et see leping saaks alla kirjutatud ühel ajal desarmeerimise lepinguga. Sellega ei wõinud meie delegatsioon aga mitte leppida, sest mittekallaletungimise lepingu pidi võimalused looma, et desarmeerimise lepingut arutada ja põimida. Sellepärast oli teda enne tarwis kui wägedewähendamise lepingut. Meie sõjawäe eksperdid olid arwamisel, et wägedewähendamine iseenesest mitte nii kerge ei ole ja seda ei saa paari päewaga, paari kuuga ehk konwerentsiga ära otsustada ja ei saa koos töötada, kui meil üksteise wahel usaldust ei ole. Seda näitas ka pärast läbirääkimiste käik Balti riikide ja nõukogude Wenemaa wahel. Kui wägedewähendamise küsimusele asuti, tõusis küsimus, mis selle aluseks panna. Wenemaa poolt oli ettepanek tehtud eelarwet fikseerida, aluseks wõttes 400 kuldrubla iga soldati peale. Selle peale wastasid meie delegatsioonid, ja jällegi täitsa õigusega, et sarnast alust meie ühtlaselt kõikide maade kohta wastu wõtta ei wõi, sest iga maal ei ole mitte ühesugused tingimised. Wenemaal on suured sõjamoona tagawarad, mida meil mitte ei ole, Wenemaal on oma sõjawäewarustuse tehased, mida teistes maades ei ole, Wenemaal on rahwa kultuuriline tasapind hoopis teistsugune, kui teistes maades, — Wene soldat lepiw neis oludes, kus meie sõdur ei lepi, Wenemaal ei ole sõja wäljaminekute ja sõjakohuse täitmine mitte nii, tahaksin ütelda, raamatupidamise korra järele sisse seatud, kuna meil wiimane kui üks penn arwesse on wõetud. Sellepärast siis asuda niisugusele seisukohale, et 400 kuldrubla soldati kohta aluseks wõtta, oli wõimatu ja meie delegatsioonide poolt tehti ettepanek seda küsimust läbi kaaluda. See oli täiesti põhjendatud ettepanek, ja kui Wene walitsus sellega nõus ei olnud, siis tõuseb tahtmata kahtlus, mida õieti sellega taheti kätte saada. Kui Wene walitsuse mittenõusolemine teatawaks sai, deklaareerisid meie delegatsioonid, et nemad ei saa tööd jätkata, kui Wenemaa nõus ei ole non agressiooni lepingut alla kirjutama ja sellega lõppes konwerents. Kui meie

nüüd küsime, mis on kätte saadud selle konwerentsiga, mis on selle töö tagajärjed olnud, siis wõime igatahes wastata, et tagajärgi on olnud. Esiteks on juba iseenesest tähtis see, et Balti riigid Wenemaa niisuguse tähtsa asja üle ühe laua taga istudes nõu on pidanud ja seda põnewat küsimust arutanud, ja põhjalikult arutanud. Kui nad seekord ei saanud selles asjas kokku leppida, siis ei ole sellega weel öeldud, et see tulewikus wõimalik ei ole ja see oleks ikkagi samm edasi teel, mida tulewikus jätkata tuleb. Loen ka suureks saawutuseks, et mitte korda ei läinud Balti riikide ühist liini läbi murda, kawatsused selleks olid, ja õige tõsised kawatsused. Delegatsioonile ei jäänud sugugi mulje, et seda asja nüüd enam arutusele ei wõeta, Balti riigid on igatahes arwamisel, et mõne aja pärast seda alustatud tööd jätkata wõib. Wabariigi Walitsuse arwamise järele wõib jätkata seda tööd siis, kui Wenemaa seda küsimust tõsiselt wõtab, kui see õhkkond, mida mittekallaletungimise lepinguga Wenemaal tahetakse maksmata panna, tugewaks saab ja maksmata hakkab. Peab tunnistama, et toon, mida Wene presse pärast konwerentsi lõpetamist wõttis, semmi muutunud ei ole. Seal katsuti süü Balti riikide peale lükata ja korrati jälle seda wana juttu 200.000. wäest, missugust ettepanekut meie pole wastu wõtnud, kui wenelased nii suuremeelselt oma wäge tahtnud vähendada. Korrati ka teisi kallalekippumisi, mida ju konwerentsi ajal tehti, samuti ka enne konwerentsi, kuid loodame, et niisugused ülesastumised Wenemaa poolt, mis olid tingitud konwerentsi jaoks loodud meeolust, mööda lähewad ja kui Wenemaa seda küsimust tõesti tõsiselt tahab arutusele wõtta, siis ei ole Balti riikide poolt ühtki takistust konwerentsi jätkamiseks, olgu see siis Wenemaal ehk mujal.

Juhataja **K. Wirma**: Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juurde.

7. L. Johanson'i, A. Tulp'i ja A. Jõeäär'e arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Inglis-Balti tehase tööliste töötasu wäljamaksmata jätmise kohta. (Arupärimise-ettepaneku tekst: „Inglis-Balti laewatehas on juba pikemat aega oma tööliste töötasu wäljamaksmata jätnud. Töötasu wäljamaksmise kohta ütleb töökaitse-seaduse § 54

(S. k. XI köide, 2. jagu, 2. jaotus, 1913 a. väljaanne), et töötasu tuleb välja maksta töölistele mitte harwemalt, kui kord kuus siis, kui tööleping on sõlmitud kauema aja kui ühe kuu peale, ja mitte harwemalt kui kaks korda kuus siis, kui tööleping on sõlmitud määramata ajaks. Wabrikutes ja tehastes, nii ka Inglis-Balti tehases on tööliste lepingute kestwuse aeg määramata. Siin tuleb kinni pidada seaduse nõudest, et — töötasu maksetakse välja vähemalt kaks korda kuus. Seda seaduslikku nõudmist ei ole Inglis-Balti tehase mitte täitnud. Sama seaduse § 224 järele on seaduse § 54 rikkumise asjus süüdistuse algatamine ja süüaluste kohtus süüdistamine pandud wabriku inspeksiooni, käesolewal korral töökaitse kommissariaadi peale.

Teisest küljest on jälle Wabariigi Walitsuse poolt Inglis-Balti tehase nende praeguste kasutajatele rendi peale antud. Kasutajateks on ärimed, kellest ainult mõned Eesti riigi alamad. Tööstusettewõttes on ametis umbes 1000 töolist, kelle keskmiseks päewapalgaks wõiks arwata 200 marka. Seega oleks kahe nädala tasu töölistele 2.400.000 m. Riik on sellest huwitatud, et väljamaa ärimed ei saaks Eesti riigi tööliste wastu oma kohustusi täitmata jätta. Kui see sünniks, oleks see rahwa raha väljawiimine.

Kõiki neid asjaolusid arwesse wõttes, pöörame Wabariigi Walitsuse poole järgmiste küsimistega:

1. Kas on Wabariigi Walitsusel teada, et Inglis-Balti tehase oma kohustusi tööliste wastu ei täida?

2. Kui on teada, kas on siis töökaitse-seaduste järelwalwe asutus süüaluste wastutusele wõtmiseks tarwilisi samme astunud?

3. Kas ja mis on Wabariigi Walitsus tagatiseks nõudnud, et Inglis-Balti tehase kaudu ei saadaks Eesti riigi tööliste tööwaewa töötasu näol välja wiia, kohustusi tööliste wastu täitmata jättes.

Tallinnas, 1. detsembril 1922 a.

(Allkirjad) L. Johanson.
Al. Tulp.
A. Jõeäär.“)

Sõna on arupärimise põhjendamiseks rkl. Johanson'il.

L. Johanson (sd.): See arupärimine on juba 5. detsembril Riigikogule ära antud, kui Inglis-Balti tehase küsimus päewakorral oli. Selle aja jooksul, kus

Riigikogu ei ole suutnud seda arutada, on sündmused Inglis-Balti tehases teatud sihis arenema hakanud. Too kord wastati tööministri poolt ühe teise rühma poolt esitatud arupärimise peale ja käsitati seda küsimust ainult ühest küljest. Teine külg, nimelt küsimus, mis Inglis-Balti tehasega sünnib, missugused kawatsused walitsusel temaga on, jäeti walgustamata. Selles tehases on selgusetu jäänud tööliste lahtilaskmine. Wahepeal on aga ka seal asjaolud arenema hakanud, nimelt kestab edasi palkade kärpimine, tellimiste täitmise puudusega töötakistamine. Tööliste lahtilaskmine on käsil. Kuna Inglis-Balti aktsiaselts on pankrotti jäänud, siis on Eesti walitsus sunnitud oma kanda wõtma tema kohustusi tellijate ja tööliste wastu. See tähendab, et Eesti meeste suurete-wõte Inglis-Balti firma all on lõpule jõudnud, asutus ise sekwestreeritud. Praegu on aga kuulda, et uue aktsiaseltsi asutamine käimas on Prantsus-Balti aktsiaseltsi nime all. Kas seal samad mehed tegewad on, kes Inglis-Balti aktsiaseltsiski olid, see selgub tulewikus.

„Riigi Teatajas nr. 59 — 1921 a. on awaldatud Wabariigi Walitsuse korraldus Inglis-Balti tehase tegewuse kohta Eesti wabariigi piirides. Punkt 1 loeme: „Inglis-Balti laewaehituse ja mehaaniline kompanii“ määrab „Wene-Balti laewaehituse ja mehaanilise aktsiaseltsi“ Tallinna tehase eksploateerimise kapitaaliks üks sada miljoni Eesti marka (100.000.000.— Emk.). Ja punkt 5. nõuab: „Kõik Eesti piirides clew kompanii warandus läheb eestkätt Eesti wabariigi ja Eesti kodanikkude nõudmiste rahuldamiseks ja nende nõudmiste rahuldamiseks, mis Eesti piirides ettewõetud operatsioonide tagajärjel tekkinud.“

Inglis-Balti aktsiaseltsi operatsioonide tagajärjel on nõudmised tekkinud nii tellijate kui ka tööliste poolt. Sellepärast on tarwilik teada, kas on sarnaseid waranduslisi kindlustusi, millega neid nõudmisi kohe rahuldada wõiks, kus on need kindlustused praegu, wõi on selleks ainult wekslid, mille tasumine enam kui kahtlane? Seda kõike peaks walitsus selgesti ütlema, sest ei ole rahwale ükskõik, mis selle warandusega sünnib, ja kuidas teda kasutatakse. Walitsus, kelle juht just Inglis-Balti aktsiaseltsi hälli juures seisib, ütelgu nüüd, missugused wäljawaated tal üldse Inglis-Balti tehase kohta on.

Mööda minnes olgu ka tähendatud, et

selle tehase juures terve rida eluhooneid on, mis kasutamata seisavad. Need aga oleks hädapärast korterikriisi lahendamiseks vaja. Kuigi praegune walitsus korterikitsikust üleilmiseks nähtuseks peab, siis peaks tema ka silmas pidama, kuidas üleilmiselt selle nähtuse vastu wõideldakse. Kui aga nüüd Tallinnas seisawad riigi kasutada olewad korterid tarwitamata, siis näitab see ja iseloomustab seda, kuidas meil korterikriisi lahendamise peale waadatakse. Nimetatud korteritest on 24 kolme- kuni neljatoalist, 24 niisugust, kus tuba ja köök on ja 400 üksikut tuba pliidiga. Need riigi käes seiswad hooned seisawad kasutamata ajal, kus inimesed enesele Kadrioru prüghunnikutes mullaonnidid on sunnitud kaewama. Meie peaksime ikkagi silmas pidama, et meie vähemalt geograafiliselt Euroopas asume ja peaksime püüdma sellest seisukohast wälja minnes tegutseda. Sellest pole weel küll, et riigi kätte wõetud waranduste hooldajateks ametnikud on, kes kõrget palka saawad, kuid nende waranduste kasutamise sihis mingisuguseid sammusid ei astu ja sellest üldse huwitatud ei näi olewat. Inimesed, kelle kätte riigi waranduste walitsemine on usaldatud, peaksid püüdma neid nii kasutada, et sest riigile ja rahwale tulu tuleks, mitte teda aga häwineda laskma.

Walitsuse seletus selle kohta, kuidas on lugu Inglis-Balti tehasega, missugused tagatised on p. 5. ettenähtud nõudmiste täitmiseks, on tingimata tarwilik. Walitsus peab ka ütleva, kuidas mõtleb tema edaspidi kasutada neid suuri warandusi, mis Wene-Balti tehase all praegu on.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse arupärimise-ettepanekut. Sekretäär loeb hääli.) Arupärimise-ettepanekut on toetanud 22 Riigikogu liiget. — Sellega on ettepanek tagasi lükatud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

8. A. Hansen'i, J. Tomp'i ja J. Reesen'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Inglis-Balti laewa- ja masinaehituse a/s tööliste palga maksmata jätmise kohta.

(Arupärimise-ettepaneku tekst:

1921 aastal renditi Inglis-Balti laewa- ja masinaehituse tehaste a/s poolt Wene-Balti laewa- ja masinaehituse tehaste a/s Tallinna tehaste hooldajatelt mainitud tehased Wabariigi Walit-

suse nõusolekul, missuguste eksploateerimisele ka rentija 15. detsembril l. a. asus. Alguses maksis tehaste walitsus tööliste palgad wõrdlemisi korralikult wälja, kuid wiimasel ajal, nimelt juba 1. oktoobrist s. a. alates muutub palgamaksmine sootu korratuks ning wiimasel ajal keeldub tehaste walitsus kogunisti palkade maksimisest, motiweerides seda raha puudusega. 16. nowembril, kus tööliste tuli kahe nädala palk wälja maksta, pandi tehase juhatus poolt tehases kuulutus wälja, et ajutise raske rahalise seisukorra pärast ei olla wõimalik palka wälja maksta ning määrati palgamaksmise päewaks 20. november s. a. Mainitud päewal aga pandi uued kuulutused wälja, et rahalise kitsikuse tõttu polla wõimalik palka wälja maksta ning et teenitud palk maksetawat wälja lähemas tulewikus.

Arwesse wõttes, et tehaste walitsus palga wäljamaksmise suhtes tööliste mingit kindlat tagatist ei annud, et seda lähemas tulewikus tehtakse, ja et teada on, et tehaste rentniku warandustest mitmed osad tehaste walitsuse wõlausaldajate poolt aresti alla pandud, jätsid tehaste tööliised 21. now. s. a. töö seisma, missugusel põhjusel töö mainitud tehastes ka kuni tänapäewani seisab.

Arwesse wõttes, et sarnane seisukord ei wõimalda tehaste korralikku töö jätkamist ja ei anna kindlustust tööliste wäljateenitud palga kättesaamiseks, paneme ette pöörata Wabariigi Walitsuse poole järgmise arupärimisega:

1) Kas on Wabariigi Walitsusel teada mainitud tehaste praegune seisukord?

2) Kas on Wabariigi Walitsusel Inglis-Balti laewa- ja masinaehituse tehaste a/s poolt mingisugust kindlustust selleks, et tehases töötajad oma teenitud palga kätte saaks ja et töö tehastes korralikult jätkuks? ja

3) mis mõtleb Wabariigi Walitsus ette wõtta selleks, et tehaste tööliised ja ametnikud teenitud aja eest palga kätte saaks?

Palume see arupärimise-ettepanek lähema arupärimiskoosoleku päewakorda wõtta.

Tallinn, 4. XII. 22. a.

Riigikogu liikmed

(Allkirjad) A. Hansen.
J. Tomp.
J. Reesen.“)

Sõna on arupärimise põhjendamiseks rkl. Hansen'il.

A. Hansen (väljasp. rhm.): See küsimus, mida puudutab käesolew arupärimine, on kord juba Riigikogu päewakorras olnud selle tõttu, et üks arupärimine sama asja kohta Riigikogu poolt kord juba wastu wõetud. Lugu on aga siiski niisugune, et Inglis-Balti tehase küsimus weel kaugeltki päewakorrast ära langenud ei ole. Eelmise arupärimise põhjendaja rkl. Johanson tõi siin terve rea küsimusi ja asjaolusid ette, mis selle tehasega ühenduses on ja mis lahendamist nõuab. Riigikogu lükkas selle arupärimise tagasi, kuid ma arwan, et see küsimus peaks siiski rohkem väärt olema, ta on oma iseloomu ja sisu poolest palju tõsisem, kui Riigikogu enamus seda praegu arwas. Mina isiklikult ei hakka siin enam pike-malt nende asjaolude juures peatama, waid teen ettepaneku seda arupärimist wastu wõtta, mis meie poolt on esitatud. Walitsus peaks selle küsimuse kohta põhjapärane seletusi andma, et võimalik oleks selles küsimuses kindlat seisukohta wõtta, ja et see ebanormaalne seisukord, mis Inglis-Balti tehases praegu walitseb, teistsuguse ilme wõtaks ja lõpuks kord lahendatud saaks.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse arupärimise-ettepanekut. Sekretäär loeb hääli.) Arupärimise-ettepanek on poolt saanud 24 häält, seega tagasi lükatud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

9. Iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek kohtuministrile Eesti kodanik Märta Mihkelson'i tapjate kohtulikule wastutusele mitte-wõtmise asjus.

(Arupärimise-ettepaneku tekst:

„1918 aasta kewadel tehti Tori wallas Pärnumaal kurikäeline katse Kase küla Uue-toa talumaja põlema panna. Tuli kustutati aga kohe. Süüdistamiskatses kahtlustas majaperemees Jaan Saal oma wihameest

Mihkel Mihkelson'i, kes tema talust umbes 4 wersta eemal Murru külas elas. Selle peale waatamata, et Mihkel Mihkelson'i süü tõendamiseks ainustki asjalikku tõendust ega tunnismärki ei olnud, läks salkkond isikuid, nende eesotsas Willem Kallaspoolik, Mihkel Tuisk ja Jaan Toher, Kase külast Murru külla Mihkelson'i tabama. Et nad Mihkel Mihkelson'i eest ei leidnud, siis arreteerisid nad ta wenna

Märt Mihkelson'i, sidusid ta käed selja peale nõoriga kinni ning tahtsid ta sealt 9 wersta eemalolewasse Tori wallamaija wiia. Teel hakkasid kinniwõtjad oma ohwrit metsikult peksma — püssipära ja kaigastega. Hüpati jaluli õnnetu rinde ja kõhu peale ning tallati seal. Siis weeti Mihkelson natukene maad edasi ja alati peksmisega uuesti peale. Ohwri südantlõhestawa karjumise peale jooksid mitmed isikud peksmiskohale. Peksetut ei saadud aga enam päästa — paar tundi peale wallamaija jõudmist suri ta.

Saksa okkupatsiooni wõimud uurisid seda kuritegu. Peale okkupatsiooni wõimude lahkumist pidi selle asja uurimine loomulikult minema Eesti kohtuwõimude kätte. Aga waatamata, et sellest kuritööst juba enam kui neli aastat möödas, pole ometi midagi kuulda selles tapmises süüdistatawate isikute kohtu alla andmisest ja karistamisest.

Ülaltoodud asjaolude põhjal paneb iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühm ette Riigikogule pöörata kohtuministeeriumi poole järgmise arupärimisega:

1) Kas on kohtuministeeriumil teada Tori walla kodaniku Märta Mihkelson'i tapmine?

2) Miks ei ole see kuritöö senni selgitatud ja süüdlased wastutusele wõetud?

3) Mis kawatseb kohtuministeerium ette wõtta sarnase korratu asjaajamise wastu?

Palume see arupärimine wõtta Riigikogu lähema arupärimiskoosoleku päewakorda.

Tallinn, 6. detsembril 1922 a.

Riigikogu liikmed

(Allkirjad): W. Orras.

O. Gustawson.

W. Binsol.“)

Juhataja K. Wirma: Sõna on arupärimise põhjendamiseks rkl. O. Gustawson'il.

O. Gustawson (is.): Oleks tõesti mõtteta waidlema hakata meie walitawate enamusrühmadega, kes käesolewas arupärimises loomulikult leiawad, et sarnase tähtsuseta ja wäikse asjaga ei maksa tegemist teha. Ma ütlen ainult nõnda palju, et see nende arwates tähtsuseta asi meie arwates on osa nende arwates wäga suure tähtsuseta asjast ja sellepärast lubatagu, et ma selle suure asja juures peatan, enne kui asuda arupärimise sisulise külje juurde.

Meie rühm on alati siit kõnetoolilt tõendanud, et kodanlise demokraatia teo-

reetilised alused ei lange ühte tema praktilise teostamisega — ei mujal ega meil. Fiktiiwse demokraatia deklaratiiwse koore all ajab kodanlus igalpool oma klassi kitsast kihipoliitikat, mis üdini waenulik töörahwa laiadele hulkadele. Eesti tõusikodanlus on eriti jõhker teostama „oma“ demokraatiat sellele põhimõttele wastawalt: ühele poolele kõik, teisele mitte midagi, ehk aga ainult haledad raasukesed. Wõtke ükskõik milline paragrahw maa põhiseaduse kodanikkude põhiõigusi kindlustawast peatükist — teie ei saa näidata ühtainustki, mida töörahwa huwide kaitsmise mõttes oleks käsitatud. Just wastuoksa — iga paragrahw muutub wahendiks mitte töörahwa kaitseks, waid töörahwa wastu. On üks ala, kus Eesti kodanlus eriti armastab reklameerida oma demokraatia kahtlasi wäärtusi — rippumata kohus. See tahetakse teha pühaduseks, mida ainult inestada tohib, ent mitte arwustada. Tarwitseb ainult tähelpanu juhtida meie rühma mulluse arupärimise peale Wiljandi kohtutegelaste kohta. Sel puhul ähwardati arupärijaid kohtulikule wastutusele wõtta. Sms Piiskar'ile ei lubatud sel puhul üldse kõneleda ühest kohtutegelasest. Aga iust see liialdatud pietism laseb oletada, et see teoreetiliselt rippumata kohus tegelikult wäga rippuw on. Meil ei tarwitse teha ainult sõnu, waid tõsiasjad tõendawad meil sedasama. Wabariik ühes oma kohtutega saab warsti 5 aastat wanaks ja see 5 aastat on sedawõrd rikkalikult walgustanud selle rippumatu kohtu rippuwaid telgitaguseid, et meil tõendus selleks enam kui küll olemas. Põllumehed ja isegi tööerakonna Otto Strandman ei saa kätt südame peale pannes tõendada, et meil kohtus mõõdetakse ühesuguse kaaluga paremale ja pahemale. (J. Tõnisson (rhw.): See on häbematus! Kus on tõendused?)

Juhataja K. Wirma: Rkl. Gustawson, ma palun Teid päewakorra juurde jääda ja kohtute kohta mitte haawawaid ütelusi tarwitada.

O. Gustawson (is.): Käesolewas arupärimises käsitatud tõsiasi aitab tõendada minu wäidet. Meil, töörahwa liigetel, on alati olnud tunne kohtuga tegemist tehes, et kohtud on niisugused, nagu ma tähendasin. Ühel eelmisel puhul tähendasin ma juba muuseas, kuidas meie kohus mõnda harilist protsessigi arutades näikse olewat wäga huwitatud kohtuskäi-

jate poliitilisest usutunnistusest. Enne näriti liht usutunnistust, nüüd aga näikse mõned kohtunikud otsuse tegemise juures wäga huwitatud olewat kohtualuste poliitilisest usutunnistusest. Ju neil seda teadmist otsusetegemisel siis ometi wäga tarwis on — ega nad muidu seda ei päriks.

Edasi ei ole kellegi saladus, et eriti alama rahwa asjad kas üldse kohtu ette ei pääse ehk wäga pikka weniwad. Just selles mõttes on paremaks tunnistuseks tänases arupärimises käsitatud küsimus. Selle, enam kui 4 aastat tagasi juhtunud sündmuse faktiline külg on järgmine:

1918 aasta kewadel tehti Tori wallas Pärnumaal kurikäeline katse Kase külas Uuetoa talumaja põlema panna. Tuli kustutati aga kohe. Süüdistamiskatses kahtlustas majaperemees Jaan Saal oma wihameest Mihkel Mihkelson'i, kes tema talust umbes 4 wersta eemal Murru külas elas. Selle peale waatamata, et Mihkel Mihkelson'i süü tõendamiseks ainustki asjalikku tõendust ega tunnismärki ei olnud, läks salkkond isikuid, nende eesotsas Willem Kallaspoolik, Mihkel Tuisk ja Jaan Tohwer, Kase külast Murru külla Mihkelson'i tabama. Et nad Mihkel Mihkelson'i eest ei leidnud, siis arreteerisid nad ta wenna Märt Mihkelson'i, sidusid ta käed selja peale nõoriga kinni, ning tahtsid ta seal 9 wersta eemalolewasse Tori wallamajja wiia. Teel hakkasid kinniwõtjad oma ohwrit metsikult peksma — püssipära ja kaigastega. Hüpati jaluli õnnetu rinde ja kõhu peale ning tallati seal. Siis weeti Mihkelson'i natukene maad edasi ja alati peksmisega uuesti peale. Ohwri südantlõhestawa karjumise peale jooksid mitmed isikud peksmiskohale. Peksetut ei saadud aga enam päästa — paar tundi peale wallamajja jõudmist suri ta.

Mitmed nendest isikutest, kes sellest salkkonnast olid osa wõtnud, wõeti Saksa okkupatsiooni wõimude poolt uurimise alla. Peale okkupatsiooni wõimude Eestist lahkumist pidi minema selle asja uurimine loomulikult Eesti kohtuwõimude kätte. Aga selle peale waatamata, et sellest juba 4 aastat möödas, ei ole kohus seda asja üles wõtnud. Peksjad isikud on Toris kõigile teada. Mitmed sealsed inimesed on minu poole pööranud küsimisega, millest see asi õieti tuleb, et midagi ette ei wõeta tähendatud kuritöös süüdistatawate isikute wastutusele wõtmiseks. Meie arwates on põhjus siin enam kui

lihtne: surnukspiinatu on tööline, sellepärast ei ole kohtul mingit kiiret selle asja uurimisega. Põllumehed võivad ju arvata, et asi väikene ja tähtsuseta. Ma pean aga ütleva et ta on siiski sedawõrd tähtis, et tuleks asja kiirustada ning selles mõttes peaks Riigikogu kohtuwõime kiirustama.

Juhataja K. Wirma: Ma palun neid, kes selle arupärimise-ettepaneku wastuwõtmise poolt on, kätt üles tõsta. (Hääletatakse.) Arupärimist toetavad 23 Riigikogu liiget, — seega on ta tagasi lükatud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

10. J. Reesen'i, P. Keerdo ja J. Tomp'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele töörahwa ajalehtede sulgumise kohta.

(Arupärimise-ettepaneku tekst:

„Juulikuul suluti prokuratuuri ettepanekul kohtuwõimude poolt Tallinnas ilmuv ajaleht „Meie Hää!“, mida kõik Eesti töö-

lisorganisatsioonid ja wabrikuwanemate nõukogud, peale mõne tähtsuseta erandi, oma häälekandjaks ja huwide eest wõitlejeks olid tunnistanud. Sulgumise põhjuseks toodi kohtuotsuses ette lehe riigiwastane siht, mis selles awaldunud, et leht sõjawäe vähendamise kohta kirjutades töörahvast kutsunud wõitlema kindralite sõjasepitsuste vastu.

Igale wähegi erapooletule oli selge, et sulgumise põhjus mitte see ei wõinud olla. Eesti isamaalised kindralid ei ole mitte wabariigi põhiseadus, ja oleks isegi ajaleht otsekohe kutsunud nende ristiriütliga ja muu sõjanarteiga füüsiliselt wõitlema, prokuratuur ja kohus ei oleks wõinud leida siin riikliku kuritöö tundemärke.

Mõne aja eest suluti jälle Tallinna tööliste poolt wäljaantaw leht „Uus Meie Hää!“ sellepärast, et see kutsunud Riigikogu „laiali ajama“. Tõepoolest ei sisalda ükski kirjutus, mis kunagi nimetatud ajalehes ilmunud, sarnaseid mõtteid, ei ka töölisorganisatsioonide ja esituste poolt ilmunud üleskutse walitsuse kriisi puhul. Kui wiimases öeldud, et Riigikogu laiali peab minema, siis wõib ainult juriidiline prohwet ette ütelda, kuidas töörahwas seda teha mõtleb. Kuid ühtegi kuritegu ei sisaldu iseenesest nõudmises, et praegune Riigikogu, mis kahtlemata enam ei esita rahwaenamuse tahtmist, laiali läheks.

Kuna täiesti selge on, et nimetatud lehtede kirjutused mingit tõelikku põhjust ei wõinud anda nende wäljaandmise sulgumiseks, siis peab järeldama, et prokuratuur need kohtuasjad algatas lihtsalt tööliste ajakirjanduse ärahawitamiseks, mis ikka laiemat poolehoidu leiab töörahwa hulkades ja wiimaseid aitab organiseerida wõitluseks oma huwide eest ja kurnajate vastu; wastutaw nende ajalehtede sulgumise eest on otsekohe prokuratuur, kes kohtule ettepaneku tegi sulgumise kohta ja seega ka Wabariigi Walitsus, kellele prokuratuur allub ja kes nüüd „demokraatliselt“ sõjaseaduse asemel on hakanud töörahwa trüki- ja sõnawabadust likwideerima sõnakuulelikkude prokurööride abil.

Seda silmas pidades panewad allakirjutajad Riigikogule ette pöörata Wabariigi Walitsuse poole järgmise arupärimisega:

1) Kas mõtleb Wabariigi Walitsus midagi ette wõtta töörahwa trükiwabaduse kindlustamiseks?

2) Mida kawatseb Wabariigi Walitsus eriti ette wõtta prokuratuuri vastu, kes omale ülesandeks teinud töörahwa ajakirjanduse ilmumist takistada?

Palume wõtta see arupärimine Riigikogu 7. detsembri koosoleku päewakorda. Tallinn, det. 1922 a.

Riigikogu liikmed

(Allkirjad): Joh. Reesen.
P. Keerdo.
J. Tomp.“)

Arupärimise põhjendamiseks on sõnarl. Keerdo'l.

P. Keerdo (wäljasp. rhm.): Arupärimine käesolewa küsimise kohta oli juba waremini esitatud, kuid Riigikogu juhatus ei wõtnud seda päewakorda, leides, et arupärimine kohut puudutab. Waewalt saab aga niisuguse labase seletusega veel tänapäew kedagi petta. Kohus on küll rippumatu, kuid ainult demokraatiast, töörahvast.

Juhataja K. Wirma: Palun Teid päewakorra juurde jääda.

P. Keerdo (wäljasp. rhm.): Ma räägin päewakorrast. Kohus ei ole aga mitte rippumatu walitsusest ja wabrikantidest.

Juhataja K. Wirma: Kutsun Teid päewakorra juurde. Teen Teile teise märkuse.

P. Keerdo (väljasp. rhm.): Sest kes sulub meil tegelikult töölisajakirjandust. Wormilikult teeb seda küll kohus, kuid tegelikult ikkagi prokuratuur. Seda kuidas kohus sõnakuulelikult prokuratuuri näpunäidete järele talitab, näeme meie sellest, kui meelde tuletame seda juhtumist, kui sõjaminister nõudis rkl.-te Andrejew'i ja Leewald'i wahiallpidamist, olgugi, et Riigikogu teistsuguse otsuse tegi ja kui siis prokuröör sellekohase ettepanekuga sõjaringkonna-kohtu poole pööras. Kõrge kohus ei wõtnud waewaks ise otsustki wormuleerida, waid protokolleeris: „Kohus ühineb prokurööri arwamisega.“

Kui Nikolai ajal isa Rasputin hoowidaamidega saunas riigiasju otsustas, siis tehakse seda meil wabrikantide ühisuses Wana-Wiru tänawal, sest Saarman'i saunad on meie riigimeestele liiga halwad. Seda näitab ka nende ajalehete sulgumine. Missugustel tingimistel suluti töölislehed? „Meie Hääl“ suluti sel silmapilgul, kui wabrikantidel oli tarwis likwideerida Tartu ja Tallinna streike. Tõepoolest ei oleks wõinud leida neis artiklites, mille pärast leht suluti, isegi sõjatsensuur põhjust lehe sulgumiseks, kui mitte temal otsekohe ülesandeks poleks tehtud maksu mis maksab paragrahw otsida. Mida kirjutas siis „Meie Hääl“? Seal räägiti sõjaministeeriumi tsaariaegsest waimust. Kuid praegu ei saa isegi tööerakond salata, et sõjaministeeriumis tsaariaegne kindralite waim walitseb ja kas ei olnud wiimasel walitsuse kriisil see just üheks põhjuseks. Wähemalt põhjendati seda tööerakonna poolt nõnda. Tol korral oli aga sellest küllalt, kui üks „Postimees“ märku andis, et tarwis töölisajakirja sulguda. „Uus Meie Hääl“ suluti walitsuse kriisi puhul, sest meie leht kirjutas sellest lehmakauplemisest, mis siin maad leidis. Ajalehest „Kajast“ algades, „Tulewikuga“ lõpetades teatasid siis kõik ajalehed, et „Uus Meie Hääl“ olla kutsunud Riigikogu laiali ajama. Tõepoolest oli „Uus Meie Hääl“ ainult nõudmine, et Riigikogu, kes ei esita kahtlemata enam rahwa enamuse tahtmist, laiali läheks, ning et töölised uutele walimistele läheksid ühise wäärinna 12. nõudmisega. Ka kristlik rahwaerakond nõuab seda, kuid tema ei ole sellepärast weel mingisuguseks kommunistlikeks erakonnaks muutunud, olgugi, et kommunistlike töölise kohad neile antud. Kahtlemata ei ole prokuratuuril siin põhjust tarwiski leida, sest see leitakse, kui selleks wabrikantide ühisuse poolt käsk antakse.

Meie näeme, et ka peale selle on töörahwa ajakirjandus mitmel korral seda demokraatlikku rusikat tunda saanud. Alles hiljuti konfiskeeriti „Tööline“ ainult sellepärast, et seal Moskwa wäewähendamise konwerentsist kirjutati nii, kuidas see konwerentsi kõik tõepoolest oli. Ka endine välisminister härra Piip pidi „Waba Maa“ mitmes artiklis konstateerima, et see, millest „Tööline“ kõneles, tõepoolest õige oli. Kõike seda silmas pidades, nõuame walitsuselt seletust, kuidas waatab ta prokuratuuri sammude peale, kes töörahwa trükiwabandust rikub ja mis mõtleb ta teha, et kohus rippumatu ei oleks demokraatiast.

Juhataja K. Wirma: Palun neid Riigikogu liikmeid, kes käesolewat arupärimist toetawad, kätt üles tõsta. (H ä ä l e t a t a k s e.) Arupärimise-ettepanekut toetawad 18 Riigikogu liiget — see ga on a r u p ä r i m i n e t a g a s i l i k a t u d.

Riigikogu läheb edasi järgmise päewakorrapunkti juurde.

11. J. Reesen'i, A. Hansen'i ja J. Tomp'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele endiste Wene keisrikoja õuekondlaste, kõrgemate ohwitseride, waimulikkude ja tähtsamate aadli-soo esitajate sala-koosoleku ära-pidamise asjus Tallinnas. (Arupärimise-ettepaneku tekst: „Wiimasel ajal on Tallinnas wiibiwad Wene monarhistid korraldanud kinniseid teeõhtuid, kus auwõorastena osa wõtawad eifidised õuekondlased, kõrgemad ohwitserid, waimulikud ja tähtsamad aadli-soo esitajad.

Harilikult ilmuwad sarnastele kooswiibimistele endised Wene ohwitserid traditsioonilistes pleekinud sinelites ja „furashkades“. Eeskojas wõetakse sinelid maha ja frenshi õlgadel ilmuwad nähtawale kuldõlalapid, käistel müstiline Wene kolmnurk walge ristiga. Iseteadwalt ja salaja wõetakse ka taskust kõlised kannused ja kinnitatakse saabastele. Kannuste kõlinal kõnnitakse teelauda ja esitatakse ennast, kui porutshik, rittmeister, polkownik ja kindral. Kõik nagu wanasti.

Krooniks sarnastele monarhistlikele teeõhtutele oli hiljuti Kadrioru rannas korraldatud teeõhtu, kus kõik wõõrad sõjawäelased mundris olid ilmunud. See oli ühel keisripühäl. Pidu korraldaja, endine polkownik S., nii nagu meile jutustatakse,

on siis ka tähtsa päewa puhul oma wähe-
mate wendadega paraadi korraldanud.
Polkowniku-härri ise on sammunud endi-
se tsaari „warjuga“ ees ja teised marsinud
reas taga. Nii paradeeritud ringi tubades.
Orkestri puudusel lauldud „Boshe, tsarja
hrani“ ja kisendatud „Hurraa“.

Edasi, nagu meile teada, on juba
„Wene troonihoidja suurwürst Kirilli poliitiline
esitaja“ Tallinna määratud. Selle
koha peale on saanud endise ihukaitsewäe
ratsawäepolgu polkownik von W. Koha-
listes monarhistlikes ringkondades ollakse
arwamisel, et polkownik von W. nimeta-
misest ametlikult kellelegi ei teatata, ega
ka ajakirjanduses sellest juttu ei tehta.

Polkownik von W. elab mitu aastat
Tallinnas: ta on ühe wäljamaa seltsi teeni-
stuses.

Nõndasama on ka Tallinnas kihutustööd
tulewase Wene „tsaari“ Kirilli heaks mär-
gata. Nii laotakse laiali ümbrikkudes
Kirilli piltpostkaarte, kus ta mundris üles
wõetud ning tehakse suusõnalist kihutust
tsaariaegse korra maksmapanemiseks.

Meie arupärimisele allakirjutajad ei
kahtle selle juures, et need kinnised tee-
õhtud, kus auwõõrastena osa wõtsid endi-
sed keisrikoja õuekondlased, kõrgemad
ohwitserid, papid jne. — üks Parii-
sist juhitud Wene monarhistide salaorga-
nisaatsiooni ametlik koosolek oli, kes oma
eesmärgiks seadnud walitsewat korda
nõukogude Wenemaal, kui ka rajariikides
kukutada ning endist suurt ja jagamata
Wenemaad üles ehitada. Nagu meile
teada, saawad kõik need endised Wene
tsaariaegse wõimu esitajad, praegused
pagulased rikkalikku toetust Pariisist, kus
nad oma wiimase kongressi hiljuti ära
pidasid, nõndasama ka teiste riikide
kodanluselt, kus nad lahkesti peawarju ja
wastuwõtmist leiawad.

Et aga selle organisaatsiooni ülesanne
on waenu õhutamise nõukogude Wene-
maa wastu ja nõukogude Wenemaal kui
ka rajariikides walitsewa riigikorra kuku-
tamine, milleks nad sõjawäelisi bandesid
on organiseerinud ja organiseeriwad, sel-
lepärast paneme Riigikogule ette pöörata
Wabariigi Walitsuse poole järgmise aru-
pärimisega:

1) Kas on Wabariigi Walitsusel teada,
et Kadrioru rannas hiljuti Wene monar-
histide poolt kinnine koosolek korraldati,
kus ametlikkude esitajatena osa wõtsid
endised keisrikoja õuekondlased, kõrge-
mad ohwitserid, waimulikud ja tähtsamad
aadelisoo esitajad?

2) Kas on Wabariigi Walitsusel teada,
et need tsaariaegsed ametnikud Eesti
wabariigi pinnal endise tsaariaegse Wene-
maa ülesehitamise kihutustööd teewad
nõukogude Wenemaa kukutamise eest ja
Eesti wabariigi wastu?

3) Mida kawatseb Wabariigi Walitsus
nimetatud salakoosolekust osawõtjate
tsaariaegse korra ülesehitajate ja waenu-
õhutajate wastutusele wõtmiseks kui ka
nende organisaatsiooni likwideerimiseks
ette wõtta?

Palume wõtta see arupärimine Riigi-
kogu lähema arupärimiskoosoleku päe-
wakorda.

Tallinn, 12. XII. 22.

Riigikogu liikmed

(Allkirjad) J. Reesen.
A. Hansen.
J. Tomp.“)

Sõna on arupärimise põhjendamiseks
rkl. Reesen'il.

J. Reesen (kom.): Majandusliste
jõudude edenemine wiimastel aastaküm-
netel on esile toonud suuremad muudatu-
sed rahwasteperes, nimelt rewolutsiooni-
lise ajajärgu. Sellel rewolutsioonilisel aja-
järgul on tõusnud uued poliitilised rühmi-
tused ning troonid ja kroonid on ümber
paisatud ning rahwaste sisemisele elule
on mitmel pool uus alus pandud. Selle
tagajärg on, et endised walitsejad ja wõi-
mukandjad, keisrid ja kuningad, mõisnikud
ja teised kõrgemate kihtide esitajad on
pidanud ühtelugu ühest endise kuningriigi
otsast teise kuningriigi otsa minema, et
seal endist korda alal hoida ja kui see
riigiwõim sootu pahempidi on pööratud,
siis selle endiselt maa-alalt lahkuma. Teis-
tes kohtades aga, kus tõusid uued riig-
gid, leidsid maad noorkodanlus ja wõsu-
kapitalistid (M. Martna (sd.): Uued
sõnad!), kes väga hea meelega nendelt
endistelt walitsejatelt hakkasid kogemusi
omandama, et sellele samale tõelusele
jõuda, millele endised walitsejad wägi-
walla, rõhumise ja kurnamise teel olid
jõudnud. Eriti suur muudatus sündis nõu-
kogude-Wenemaal, mis põhjani ümber
pööras wana kopitanud mõisniku ja aade-
lisoo wõimu ja majanduslise korra... (M.
Martna (sd.): Ja uue wäewõimu
asemelepani.) ja kus üles tõusid uued
kihid, uued jõud, kes poliitilist wõimu
hakkasid tarwitama walitsete kihtide
wastu niwõrd, et see nendel jalad alt ära

lõi, selleläbi, et need endised walitsejad pidid samasugusse seisukorda asetatud saama, nagu kõik teised kodanikud. See süsteem ei meeldinud endistele wõimukandjatele, waid need endised wõimukandjad, endised tsaaririigi mõisnikud, papid, kaitsepolitsei ja kõik teised töötawate kihtide rõhujad... (W a h e l h ü ü d e d) woolasid lainena sinna maale, kus neil wõimalus oli oma teenitud palga eest warju leida. Selleks olid need maad, kus kodanlus wõimul oli, wäga wastutulelikud nendele ja wõtsid nad oma tiiva alla. Meie näeme, et üksikutes riikides, iseäranis endisel Wene territooriumil tekkinud piiririikides ja nende läheduses asuwatel maadel leiawad need endised wõimuhed, kõrgemad endise keisrikoja õuekondlased, papid jne. wäga lahkelt wastutulekut ja mitte üksnes wastutulekut selles, et neile wõimalust anda asuda nendes riikides ja nendes maades, waid nende maade walitsejad ja walitsewad kihid tulewad neile selles mõttes wastu, et toetawad neid materiaalselt nende poliitilistes kawatsustes, annawad nendele igasuguseid wõimalusi selleks, et need endised walitsejad oma kaotatud maale tagasi wõiks minna ja wõitlust nende wastu alanud töölisteklassi wastu pidada. Kõige pealt näeme meie niisugust toetust neis maades, kus alale jäänud endise Wene keisrikoja ja tsaaririigi esitajad. Iseäranis kuulsaks on saanud rahwuswahelises ühenduses Wene monarhistide esitaja Ameerikas Bachmetjeff, kes tuhandete, kümnetuhandete ja sajatuhandete dollari-tega endise Wene keisrikoja rühmi ja bandesid, neid rühmi ja bandesid, mis Wene kodusõja ajajärgul Wene riigis tekkisid, toetas. Umbes samasugust toetust leidsid ka Wene monarhistid uue noore Tshehoslowaaki riigi juurest. Kuid, et rewolutsiooni tagajärjel kõikides maades maad leidis töölisteklassi liikumine, siis sundis see asjalugu kõikide maade kodanlust kokku hoidma, et ühiselt tagasi tõrjuda seda liikumist, mis neid ära ähwardas pühkida ja selles mõttes tekkisid tagurliste riikide liidud, kelle etteotsa, nagu kõik teate, jäi Prantsusmaa. Meil on teada, missugust toetust Prantsusmaa poolt Wene monarhistidele osaks saab. Need ei olnud mitte moraalsed ega kõlblised jne., waid puht materiaalsed toetused. Kui meie waatame, missugused need toetused oma iseloomu poolest on, siis näeme, et nad lähewad just sellest seisukohast wälja, et endises Wene riigis jalale upi-

tada seda monarhistlist korda, mis seal rewolutsiooni tagajärjel häwitatud sai. Aga niisugust korda maksuma panna on wõimalik ainult sõjalise jõu läbi. Sellest seisukohast läks Prantsuse imperialism wälja. Meie näeme Prantsuse palati aruandest, kui palju läks Wene monarhistide toetamiseks. 1920 a. weebuarikuus saatis Prantsusmaa Poolamaale järgmise kaadri sõjawäge: 9 kindralit, 28 polkownikut, 63 alam-polkownikut, 196 kaptenit, 496 leitnanti ja 2120 alamohwitseri. Mispärast Prantsusmaa just Poola riigi oma sihtide läbiwiimiseks walis? Sellepärast, et Poolamaa on nimetatud riikidest kõige suurem ja kõige soodsam nende plaanide läbiwiimiseks, sest Poolal on wõimalik ka suurt sõjawäge wälja panna ja paremini warustada, kui teistel riikidel. Prantsusmaa aitas kaasa Poola sõjawäe kõwendamiseks kõrgemate sõjawäelaste saatmisega. Peale selle saatis tema weel Poolale igasuguse kaliibrilisi suurtükke, automaat-püsse jne. Lisaks öeldakse weel selles eelarwes, mida ma siin tsiteerin, et Prantsusmaa andis Poolale toetust ka rahaliselt ja nimelt üks miljard kaheksakümmend kaks miljoni franki kullas. See kõik näitab selle poliitika algust, mis kõikide maade tagurlusel oli oma plaanide läbiwiimiseks, kui ka oma seisukoha kaitseks. Wahepeal on aga olukord muutunud. Rewolutsiooni laine tõus on wajumiseks arenenud ja selle tagajärjel tõstawad pead need endised tagurlised jõud, kes Wene rewolutsiooni tagajärjel Wenemaalt wälja said paisatud, et endist tsaaririiki Wenemaal uuesti üles ehitada. Meile on ajakirjanduse kaudu teatawaks saanud, et ka Eestis sarnased rühmitused olemas ja tegutsemas on. Meil on nõukogude Wenemaaga wahekord rahulepinguga reguleeritud ja rahulepingu art. 7 punkt 5 ütleb: et kokkuleppe riigid oma territooriumidel ei tohi mingisuguseid rühmitusi lubada wiibida, kes lepinguosalise kogu wõi osa territooriumi walitsuseks pretendeeriwad, samuti ka mitte lubada nende rühmade ja organisatsioonide ega ametlikkude isikute wiibimist oma territooriumil, kelle eesmärgiks on teise lepinguosalise riigi walitsuse kukutamine. Selle rahulepingu punktiga said selgelt ära määratud need kohustused, mis Eestil nõukogude Wenemaa kui ka nõukogude Wenemaal Eesti wastu on nimetatud organisatsioonide alal, kes ühel wõi teisel wiisil wõitlust peawad lepinguosalise wastu. Kui palju üks wõi teine

walitsus wõi riik sellest lepingust kinni peab, seda näitavad meile järgmised asjaolud, mida ma siin ette kannan: nimelt on endiste tagurlaste, monarhistide jne. poolt, kes endisest Wene riigist lahku löönud, moodustatud Balti riikides kihutuse keskkohkt, kes oma ülesandeks on seadnud, nagu meie seda selle keskkoha protokollist 3. aprillil 1921 a. näeme, millest osa wõtsid Kerenski, Awksentjew, Rogowsky ja teised, otsustati moodustada Balti riikides administratiiv keskkohkt, mille keskpunktiks on Tallinn määratud selle protokolli punkt 6 järele. Nimetatud protokolli punkt 7. on öeldud, et selle komisjoni tööst Baltimaade raioonis, ja nimelt Tallinnas, saawad osa wõtma Solonin, Malahow, Nesterow, Belenko, Woronowitsch ja teised. Nagu protokollist näha, on see komisjon moodustatud siis, kui Eesti ja Wene nõukogude wabariigi wahel oli rahuleping juba alla kirjutatud ja nimelt 1921 aastal. Selle protokolli põhjal määratud ametnikkude kui ka kihutustöö tegijate kirjadest on näha, et selle töö juures, mis need inimesed Balti riikides alustanud on, on väga suurel määral kaasa aidanud Balti riikides walitsewad kihid, isegi ministeeriumide ja nende ametnikkudega eesotsas. Selle tõendusks tooksin ma ette nimelt Mahin'i kirja Kerenski'le, kes kirjutab 25. juunil 1921 a. Kerenski'le järgmist: „Meie lähem tööplaan lähema aja peale on juhitud järgmiselt: kiiremas korras tuleb eriliselt ette walmistada luure korraldamiseks inimesi, kes usaldatawad oleksid ja Moskwa saata informatsiooni saamiseks sõjaliste wahelokordade üle.

Siis teadustab sellesamas kirjas Mahin Kerenski'le, et tulewad ära kasutada kõik wõimalused Balti riikides selleks, et neid ülesandeid läbi wiia luuramise alal, mida need organisatsioonid enesele üles seadsid.

Siis teatab ta weel sellesamas kirjas: „... et Eesti sõjawäelistes ringkondades sai alustatud diplomaatilisi läbirääkimisi ja sõjaministeerium ja kindralstaap on meie poolt.“ Sellest kirjast on meil näha, et need endised Wene tsaaririigi wõimuhed, walitsejad, kusagil ei olnud mitte üksinda, waid Kerenski'le aitasid väga suurel määral kaasa kõik need põhja-lääne armeelased, kes siin nii lahket wastuwõtmist on leidnud, et isegi nälgiwate tööliste eest wiimase leiwapalukese ära wõtawad. Nii siis see kontakt, mis nendel kindralitel, kes pärast Judenitschi sõja-

käigu põhjaminemist siin wõimaluse leidsid tegutsemiseks, näitab, kes nende kindralitega kaasa töötab.

Et aga see weel küllalt ei ole, siis tahan ma fakte ette kanda, mis pilku lasewad heita weel selgemalt diplomaatilise wahekorra peale endiste tagurlaste-õuekondlaste monarhistide ja sotsiaalrewolutsionääride wahel. Pean seda alla kriipsutama, et praegusel ajal sotsiaalrewolutsionäärid wähe lahku lähewad monarhistidest, sest nende programmis seisawad samad kawatsused, mis endistel monarhistidel: endise Wene suurriigi ülesehitamine. Nimelt aitawad meile õiget pilti luua diplomaatilisest läbikäimisest Wene tagurlastega meie välisministeeriumi kohta kirjutatud katkend, mis sellesama Mahin'i kirjas, mida ta on saatnud Pariisi 30. märtsil 1921 a. Siin kirjutab Mahin Eesti kohta järgmist: „Ümber sõites Baltimaades, juhtusin kokku isikuga, kes Eesti peaminister härra Piip'i juures oli käinud ja kes mitte rahul ei olnud selle ettewaatomatusega, mida sotsiaalrewolutsionääride ettepanekud proshektorite asjus wiimase juures esile tõid. (M. Martna (sd.): Mis proshektorid need olid?) Need olid need proshektorid, mis sõjakäikude juures tarwilikud on. (Siseminister K. Einbund: Mis „proshektor“ tähendab?)

Sellessamas kirjas kirjutab ta weel järgmist Eesti välisministeeriumi kohta, nimelt, et välisministeeriumis on tunda väga suurel mõõdul... kes, keda, mida, teisiti... (Wahelhüüe: Kes, keda, mida! Naer paremal pool.) Ei, siin on wäikene eksitus! (Naer.) Nimelt, kirjutatakse Tallinnast, et kõige enam on tunda enamlaste mõju. (Naer ja wahelhüüded.) Sellessamas kirjas öeldakse, et ei wõiks mitte takistusi olla inglaste tähelpanu selle peale juhtida, et Tallinnas Litwinow'ile rohkem sümpaatiat tundub, kui neile — inglastele. (M. Martna (sd.): Keldris?) Selle tsitaadiga tahtsin mina seda alla kriipsutada, et sel ajal, kui välisministriks oli Piip, et siis neile elementidele ühel ajal mitte küllalt niiwõrd wastu ei tulnud, nagu need isikud tahtsid, ning see sundis neid inimesi Inglismaa poole pöörama, ja selle peale peab tähelpanu juhtima, et Tallinnas Wene kulla mõju isegi välisministeeriumis ja teistes asutustes märgata on, kuid nüüd on olud muutunud. Uue walitsuse ajal on välisministeeriumis põhjalik jõudude ümberpaigutamine sündinud. Endine välis-

ministeeriumi Ida osakonna juhataja Saarwa, nagu meie lehtedest loeme, oli sunnitud lahkuma. Mis oli selle põhjuseks, et Saarwa pidi lahkuma ja tema asemele teine pidi wõetud saama, seda igatahes meie praegu ei tea. Meie teame, et uue walitsuse moodustamisel sai wälisministeeriumi etteotsa paigutatud isik, kes tuli Poolast, ja nagu Teie teate, on Poolamaal wäga suur Prantsusmaa mõju ja nii on see isik alati just neid sihte taga ajanud, mis Poolamaal oli. Nii et need asjaolud, et meie wälisministeeriumis on uued ümberpaigutused ette wõetud ja wiimasel ajal meie ajakirjanduses katkendid ilmunud Wene keisrikoja liikmete tegewusest ja nende organisatsioonidest, kes otsekohe on oma ülesandeks seadnud, wahekordade terawaksajamist Eesti ja Wene nõukogude wabariigi wahel, sundisid meid Wabariigi Walitsuselt selle kohta seletust muretsema. Meie loeme 15. jaanuaril „Esmaspäew'as“, kus muuseas kirjeldatakse Wene monarhistide kongressi, mis hiljuti Praagas ära peeti „agronoomide“ kongressi nime all. Seal öeldakse selle kohta järgmist: „Sellest kongressist wõttis osa Eestimaal asuwate Wene talupoegade esitaja Wassilkowsky.“ See tsitaat näitab, et ka Eestis asub Wene talupoegade esitus. Need asjaolud ei oleks mitte nii tähtsad, mis Eestis on, kui mujal maadel olud teised oleks. Kuid meie teame, et wiimasel ajal on kõikides maades, eriti 1921 a. peale, kui töolisteklassi pealetungimine muutus kapitalistide pealetungimiseks, on kõikides riikides maad leidnud tagurline liikumine. Meie oleme tunnistanud, et niisuguse liikumise tagajärjel läks Itaalia tagurusel korda Mussoliini walitsuste etteotsa upitada, kes kõiksuguste abinõudega töolisteklassi vastu wõitleb, kes oma sõjariistus organisatsioonide laseb töolisteklassi organisatsioonide purustada, tööliste ajalehetöid põletada jne. jne. See liikumine, mis Itaalias maad leidis, ei ole teistest riikidest mitte mööda läinud, waid on oma mõju ka teistes riikides awaldanud. Nii on sarnaseid wäljaastumisi esile tulnud ka Saksa ja Poolamaal. Fascistide wäljaastumise iseloomu on niisama ka meil märgata ja selle fascistilise liikumise mõju on niiwõrd silmapaistew meie walitsetawes kihtides, et temast mitte mööda ei saa minna. Ma tooksin ette ühe kirjelduse „Päewalehest“ 4. dets. 1922 a. Mussoliini kohta, kus muuseas järgmist kirjutatakse:

„Selge peaks küll kõikidele olema, et

parlamendi walitsus wõimatuks muutub, kui parlamendis tosin erakondi olemas ja enamuse muretsemiseks pooltosinat tuleb ühendada. Kõik wiimaste aastate parlamendid, nagu Itaalia, Saksa, Poola, Soome, Läti ja meie oma, on walitsuse asutamise ja toetamisega hädas, sest nende koalitsioonid kipuwad lagunema, ja nii järgneb sagedasti ainult mõnekuulisele walitsusele mitmekuuline kriis, teise sõnaga walitsuseta olek. Siin tuleb küll aegsasti parandust muretsema, kui mitte wiletsusesse weereda ei taheta. Wahekorrad tuleksid kindlamini ära määrata, erakondade juhid peaksid oma wõimu juba aegsasti piirama, nagu würistid oma wõimu on piiratud. Walitsetaw peaks wõimalikult ainult üks erakond, kellele teised teatawa piirini wabaduse peaksid jätma, nagu see nüüd Itaalias on sündinud. Wõi walitsus tuleks üldse parlamendist iseseiswaks teha, nagu see Ühisriikides ja mõnel teisel maal on läbi wiidud.

Waewalt on ka arwata, et sedamoodi nimekirjade-walimised, nagu neid nüüd mõnel maal peetakse, kodanikka kaua wõiksid rahuldada. Kodanik tahab saada kuks walida inimest, keda tema tunneb ja usaldab ja kellega ta wahete wahel nõu wõib pidada, mitte aga surnut numbrit. Erakonna nimekiri kümnete wõi koguni sadade inimeste nimedega, mis walijale usalduse awaldamiseks ette pannakse, nõuab temalt üleliigset ohwrimeelsust. Walinud on teised, erakonna wägewad mehed, lihtkodanikult nõutakse ainult heakskiitmist. Tema toetagu terwet kandidaatide karja, kellest ta vähematki ei tea, isegi seda mitte, kas nad ausad inimesed on, kes ainult walimiste ajal silmapiirile kerkiwad ja sealt natukese aja järel jälle kaowad. Need ei ole enam walimised, need on walimiste karikatuur.“

Waadake, see tsitaat peegeldab seda meeoleolu, mis tagurlike liikumise kaswamise tõttu Eesti walitsetawes kihtides maad on leidnud. Walitsetaw peaks wõimalikult ainult üks erakond, nagu see praegu Itaalias on sündinud, see on nii mõnegi südamesoow. Kui tööliste ajakirjandus niimoodi kirjutaks, siis sulutaks ta otsekohe. Kui „Töeline“ kirjutaks, et Eestis peaks ainult töolisteklass walitsetama, „elagu Eesti töörahwa nõukogude wabariik!“, siis sellesama pärast sulutaks ta otsekohe. Meie oleme seda juba mitu ja mitu korda näinud. Aga kui seda teeb kodanline leht ja tagurlike Mussoliini walitsust Itaalias ülistab ning Eesti koda-

nikka selle järehtegemisele üles kihutab, siis ei ole see mitte kihutus, waid on loomulik nähtus. Praegune demokraatlik walitsus on ikkagi jõukama kihi walitsus, kes mõjule pääseb selle tõttu, et tema käes on poliitiline ja majandusline jõud, mida ta ära oskab kasutada oma ametnikkude läbi. Need lehed, kes 3 aasta eest karjusid üldisest, otsekohesest, salajasest walimise süsteemist, et see kõige parem ja kõige otstarbekohasem olewat, ütlewad nüüd selle süsteemi kohta, et see on walimiste karikatuur. Meie oleme seda alati ütelnud, et walimised kodanlises ühiskonnas ei suuda muud midagi anda, kui ainult töölisteklassi küpsust näidata, mida ka Engels kirjutab, ja et töölisteklass wäljaspool parlamenti otsustab, kuidas tema walitsewaks klassiks saab. Nüüd ütlewad aga ka kodanlised lehed, et see walimise süsteem kodanikka ei rahulda, sest wõimatu on luua walitsust, kui inimesed on lõhutud parteidesse. Kõik see laseb oletada, et kodanluse seas kaswab tung tagurluse järele, ühe erakonna walitsemise järele. (W a h e l h ü ü e t ö ö e r a k o n n a s t : K a s W e n e m a a l o n t a g u r l u s ? S e a l o m e t i w a l i t s e b ü k s e r a k o n d !) M a e i k a h t l e s e l l e j u u r e s , e t E e s t i s e i l e i d u n i i s u g u s t e r a k o n d a e h k i s i k u t , k e s M u s s o l i i n i ' l e j ä r e l e t e h a s o o w i k s i d . M e i e o l e m e t ö ö e r a k o n n a „W a b a M a a ' s t “ t i h t i l u g e n u d s ö j a m i n i s t r i k o h t a , k e s i g a w e s t i j a a l a l i s e l t m i n i s t e r o l l a t a h a b . N i i e t m i n a a r w a n , e t E e s t i s o n i n e m e s i , k e s i g a w e s t i o l e k s i d w a l m i s o l e m a m i n i s t e r , i s e w a l i t s e j a , d i k t a a t o r .

Mis aga puutub meie walitsuse ja Wene monarhistide wahekorrasse, siis peaksin ma weel alla kriipsutama ühte tõsiasja, et endised „põhjaläinud“ armeelased Eestis wäga heldet wastutulekut leiawad, palju lahkemat, kui seda Eesti töölisteklass, kui Eesti rahwa liikmed, ise. Ma luban enesele ette kanda ühe kirjutuse „Walwe'st“ meie raudteewalitsuse kohta, kus pealkirja all: „Kuidas raudteewalitsus Wene monarhiste toetab“ järgmist loeme: „„Walwe“ toimetusele on ühe endise raudteeteenija poolt kiri saadetud, mille ruumipuudusel lühendatud kujul awaldame.

Olin paar aastat teenistuses wabariigi raudteel. Puutusin sagedasti kokku Narwas metsatööstuse „Arbor'i“ tegewusega. Selle tööstuse osanikud olid suuremalt jaolt „põhjaläinud armeelased“, kes Eesti riigi kulul oma tööstust alga-

sid ja Narwas omale saeweski üles ehitasid. Kõige ärdasüdamlisemalt tundis tööstuse osanikkudele kaasa raudteewalitsus, kes 1921 a. kewadel „Arbor'ilt“ tõukudest läbisöödud palgid, mis Narwoos jões olid, laudadeks lõikamiseks ära ostis. Selleks anti jões jääalolewate palkide peale awans wälja, millega „armeelased“ oma tegewust algasid. Raudteewalitsuse ja „Arbor'i“ wahel oli küll leping kokku seatud, kuid peale tööde lõppu tunnistati tema sisu maksuwusetaks selles punktis, mis „Arbor'ile“ kahjulik paistis olewat ja saadud kahjud jäid riigi kanda.

Et palgid kõlbmatad olid, said ka laud raudteetarwidusele mittewastawalt wälja töötatud.

Laudade raudteele wastuwõtmiseks nimetatud komisjonid olid enamasti „Bachus'e“ wõimuses, et laudade wäärtust tähele ei pandud, waid igasugused kõlbmatad laud, ka lühikestes tükkides, wastu wõeti. Kord ilmus lauawabrikusse ka karske komisjon, kes kõlbmatad laud wälja praakis. See teguwiis ei meeldinud selleaegse warustuse osakonna juhataja abi Tamberg'ile, kes komisjoni kulud „süüdlaste“ kanda määras ja üht „süüdlast“ kogunisti ametist tahtis tagandada. Nimetati komisjon uues koosseisus, kes kõlbmatad laud wastu wõttis ja sellega „ülemuse“ rahulolekut ära teenis. Kui armeelaste kukrud raudteewalitsuse armust kuhja hakkasid tõusma, algasid nad ka eraotstarbeks laualõikamist, mis raudtee laudadega kõrwuti toimetati. Muidugi tuli siin ka mõni eksitus ette, kus ehk mõni parem laud mittesõowitud kohale eksis. Raudteewalitsuse poolt nimetatud praakerile keegi juhtnõore ei annud, mis armeelastele wõimaldas raudtee palkidest laualõikamises peremehe oma mägida. Töö lõpul tulid mõnedki asjad ilmsiks, kus armeelased raudtee warandusega liig peremehelikult ümber käisid.“

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Reesen! Ma, kahjuks, ei saa aru, et käesolew kirjatükk arupärimisega seotud oleks ja palun Teid päewakorra juurde jääda.

J. Reesen (kom.): Käesolew kirjatükk on arupärimisega ühenduses selle läbi, et mina näidata tahan, et raudteewalitsus on põhjaläinud armeelastega ühenduses, kes siin õieti monarhistlises sihis töötawad ja monarhistlisi rühmi organiseeriwad. Kõnealolewat kirjatükki ette kandes, tahtsin ma näidata, et meie raudteewalitsus Wene monarhiste toetab.

Meil on tihtilugu siin Riigikogus esitatud ettepanekuid tööliste toetamiseks, missugused esitised kunagi ei ole wastuwõtmist leidnud Riigikogu poolt, ega nende arutamiselegi pole tihtipeale asunud. Kuna aga nüüd näeme, ja nagu oleksime weel näinud kirjatükist, millest mul osa ette kandmata jäi, sest et juhataja seda takistas, — et raudteewalitsuse kaudu Wene monarhistid 2 miljonit toetust on saanud. Mida see tõendab? See tõendab, et walitsewates ringkondades sõbralikum ja palju wastutulelikum meeolelu walitseb, — nagu meie siit lehest nägime, — Wene walgekaartlaste wastu, kui Eesti tööliste klassi wastu. Tallinnas on ära peetud mingisugune jooming-tralling, — ja õieti niisuguste jooming-trallingute warju all ongi põhja-armeelastel ja Wene monarhistidel wõimalus kokku tulla ja koos wiibida, nagu see ka arupärimises esitatud juhtumisel olnud. Sellepärast küsime meie walitsuselt:

1) Kas on Wabariigi Walitsusel teada, et Kadrioru rannas hiljuti Wene monarhistide poolt kinnine koosolek korraldati, kus ametlikkude esitajatena osa wõtsid endised keisrikoja õuekondlased, kõrgema õhwitserid, waimulikud ja tähtsamad aadelisoo esitajad?

2) Kas on Wabariigi Walitsusel teada, et need tsariaegsed ametnikud Eesti wabariigi pinnal endise tsariaegse Wenemaa ülesehitamiseks kihutustööd teewad nõukogude Wenemaa kukutamise eest ja Eesti wabariigi wastu?

3) Mida kawatseb Wabariigi Walitsus nimetatud salakoosolekust osawõtjate tsariaegse korra ülesehitajate ja waenuõhufajate wastutusele wõtmiseks kui ka nende organisatsioonide likwideerimiseks ette wõtta?

Teen ettepaneku esitatud arupärimist wastu wõtta.

Juhataja **K. Wirma**: Sõna on hääletamise motiivide kohta rkl. Ast'il.

K. Ast (sd.): Arupärimise põhjendaja, — ta on oma pliiatsi siia unustanud, — arupärimise põhjendaja on sellest arupärimisest oma seletusega küll naljanumbri teinud, aga seda silmas pidades, et tema põhjendused on ette kantud rahwaesitusele awalikult ja teiseks, et see küsimus puudutab rahwuswahelisi wahekordi, — arwab meie rühm, et mitte hea ei oleks, kui ettekantud küsimused wastamata ja selgitamata jääks, sest seda wõidakst tõlgitseda teisiti ja meie kahjuks. Et Waba-

riigi Walitsusele wõimaldada selle küsimuse peale wastust anda ja sellega täielikku selgust asjaoludesse tuua, — nendel motiividel hääletab meie rühm arupärimise poolt.

Juhataja **K. Wirma**: Palun neid Riigikogu liikmeid, kes arupärimist toetawad, kätt üles tõsta. (Hääletatakse.) Arupärimist on toetanud 25 Riigikogu liiget, sellega on arupärimine wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

12. Eesti sotsiaal-demokraatlike tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek põllutöömüisale Wiliwalla müisale asunikude suure rendi asjus.

(Arupärimise-ettepaneku tekst: „1920 a. kewadel anti Hiiusaare Suuremüisa wallas tükeldatud Wiliwalla müisa maast 12—33-tiinulised krundid asunikudele maaharimiseks. Saadud põllumaa oli 14 aastat söödis ja maha jäetud olnud, temal kaswasid kadakad, heina- ja karjamaad olid rägasitikus. Maaharimine nõuab temal asujatelt suurt jõupingutust, mis näib asjatu olewat, sest et tingimised, milles asunikud töötama peawad, on sarnased, et nad kohapidamise wõimatuks teewad.

Mitmetel wuuduwad eluhooned täiesti, nad peawad elama koobastes ja kadakakokstest tehtud urtsikutes. Eluhoone ehitamise juures on takistajaks ehitusmaterjaali saamise tingimised. Ehituse suurus on ette kirjutatud. Ehitusmaterjaali antakse aga soode ja rabade äärest, kus puud tüükad ja okslised on, nii et nendest ettekirjutuse järele wõimatu on maja ehitada. Teiseks ei anta ehitusmaterjaali nii palju, et majasid wõiks walmis ehitada. Ehitused jääwad kõik pooleli.

Ka isegi küttematerjaali ei ole. Heina- ja karjamaa peal kaswawaid lehtpuu jändrikka ei lubata kütteks ilma tasuta tarwitada.

Asunikka rõhub ka raske rent. Hiiusaares on arwatud rukki kilogramm 10 marka, kuna see Saaremaal 7 marka on, misjuures Saaremaa pind Hiiumaast märksa parem on.

Raskused lähewad neil rentnikkudel nii suureks, et neid kokkulangemine ähwardab ja kui nendele kergendusi ei tehta, nad kohast peawad lahkuma.

Sellepärast pöörame põllutöoministri poole järgmiste küsimistega:

1) Kas on härra põllutöoministril teada see raske seisukord, kuhu Wiliwalla asunikud sattunud selle tõttu, et neilt suurt renti võetakse, mis maaväärtusele ei wasta, et neile tarwilikku ehitus- ja küttematerjaali ei anta?

2) Kui on teada, mis siis kawatseb härra põllutöominister Wiliwalla asunikude olukorra parandamiseks teha ses sihis, et nad võiksid oma kohtadele jääda?

Tallinnas, 18. dets. 1922 a.

Eesti sotsiaaldemokraatlike tööliste partei Riigikogu rühma nimel:

(Allkirjad) A. Palwadre.

L. Johanson.

J. Wain.“)

Sõna on arupärimise põhjendamiseks rkl. Johanson'il.

L. Johanson (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Käesolewa arupärimise põhjendamiseks oleks mul järgmist ette tuua. Arupärimine puudutab Lääne maakonna Wiliwalla asunikude seisukorda. Need asunikud on riigi maatagawarast maad saanud, põlluks sarnast maad, mis 14—18 aastat söödis olnud, kus kadakad heinamaal kaswawad ja karjamaa rägastikus. Luban enesele ette lugeda mõned iseloomustawamad kohad asunikude kirjast, et Riigikogu liikmed näeksid, misuguses seisukorras asunikud on. (Loeb): „Et meil mitmel eluhooned puuduwad, peame elama koobastes ja kadakaokstest tehtud hurtsikutes. Oleme katsunud elumajajasi ehitada, kuna ehitusmaterjaali saamiseks kõiksugu tõkkeid tehtakse, näituseks walitsuse poolt kirjutatakse ette maja suurus ja ehitus, palgid saame rabade ja soode äärest, kus puud tüükas ja oksliised on, nii et nendest ettekirjutuse järel wõimatu maja on ehitada, teiseks ei anta meile nii palju puid, et majad wõiks walmis saada, metsawalitsuse poolt tähendatakse, et puude arw on kätte saadud ja enam anda ei wõi, nii jääwad meie ehitatud majad kõik pooleli. Lahjapinnalist mahajäetud põllust ei ole meie weel keegi oma igapäewast leiba saanud, sest et põld wäga kaua wäetamata on olnud, kuna põllu kordaseadmine ja majade ehitamine meie tööjõu kõik ära tarwitab, ei ole meil wõimalik kuhugi teenima minna, nii siis nälgime oma perekondadega.

Suurt puudust tunneme ahjuküttest, sest heina- ja karjamaa peal olewaid lehtpuu jändrikka ilma tasuta küttteks tarwitada luba ei ole.

Kõigi nende puuduste ja hädade peale waatamata on meie maarent ja teised maksud kõrgemad, kui sellesuuruse sees olewal talul, mis kõigiti korras on. Täiesti arusaamatu on, miks on määratud rendiks 10 mk. rukki kilogramm, kuna maapind seal ometi halwem on kui Saaremaal. Meie hädad ja wiletsused on nii suured, et neid ei jõua kõiki kirjeldada, oleme mitmesuguseid walitsuse ametnikka ringkonnawalitsejast põllutöoministrini palunud meid waatama ja aitama tulla, aga kõik on senni ajani weel tähele panemata jäänud. Oleme sattunud wõlgade sisse, mille protsentisid maksta ei jõua, seega ähwardab meid kohtadest wäljatõstmine.“

Teises kirjas, mis on tulnud sealtsamalt poolt sõdurifelt, kes maad saanud, kirjutatakse: „Esiteks oli põld, mis saime, 14—18 aastat söödis olnud, eluhooned olid lagunenud ja ei jätkunud kõigile ruumisid uuala pääseda. Oleme 4 aastat põllu juures tööd teinud, aga saaki ei ole ülespidamiseks jätkunud. Alati pidi kõrwalt juurde muretsema, nüüd jõud otsas, riided ja jalanõud on lõppenud. Rahapennid lähewad kõik maksudeks. Need on ka osa maksmata. Ahjukütet ei ole kusagilt saada, sest et kirwega heina- ja karjamaale minna ei wõi, siis on metsnik kohe protokolliga kaelas. Näituseks endine metsaülem lubas asunikku Madis Wannas't wanu kuiwaladwaga puid, mis tema põllupeendral kaswasid ja põldu warjasid, juured kündi takistasid, ahjukütteks maha wõtta. Jõulu eel käis metsnik protokollu kirjutamas ja asunik peab trahwi maksma. Sellepärast palume teid põllutöoministrile selgeks teha, et põllul ei wõi metsa kaswatada. Kohalik põllumees ja suuremõisa walitseja ütlewad et enne kümnet aastat ei ole Wiliwalla asunikudel lootust põlust leiba saada ja nii see ka on. Meie palume, kuid meie juttu ei usta. Kui suwel lõikuse ajal keegi erapooletu asjatundja tuleks ja waataks meie saagi järele, aga mitte ärgu määratagu kusagil kantseleis meie rukki kilogrammisid.“ Seisukord on niisugune. Tuleks abinõusid tarwitusele wõtta, et need asunikud wõiksid oma põldudele jääda ja neid edasi harida. Kui on meil maareform teostatud ja maatükid wälja antud, siis peaks niisugune olukord loodama, et asunikud wõiksid oma maa juurde jääda, aga mitte niisuguseid elutingimusi sallima, et asunikud juba lähemal ajal kokku langewad. See nähtus, mis Wiliwallas ette tuleb, on ka mitmes teises kohas kordunud, selle-

pärast on tarwilik, et põllutööministeerium seda küsimust siit kõnetoolilt puudutaks ja oma seletusi awaldaks ja kawatsusi ette kannaks. Sellepärast oleme ka esinenud arupärimisega, mille kohta loodame, et see Riigikogu poolt wastu wõetakse. Eelmised arupärimised lükati täna poliitilistel motiividel tagasi. Mina aga loodan, et käesolew arupärimine, mis puudutab asunikkude seisukorda, toetust leiab ka tööerakonna ja ehk ka põllumeeste poolt, kes ometi ei taha tegutseda asunikkude huwide wastu. Eriti loodan, et tööerakond meie ettepanekut toetab, et wõimaldada põllutööministrilt tema kawatsuse kohta seletust saada.

Juhataja K. Wirma: Palun neid Riigikogu liikmeid, kes käesolewa arupärimise-ettepaneku poolt, kätt üles tõsta. (Hääletatakse.) Kaugelt üle 25 rkl. toetawad arupärimise-ettepanekut, see ga on see wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

13. P. Keerdo, J. Tomp'i, A. Hansen'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele kooliõpilaste piinamise kohta. (Arupärimise-ettepaneku tekst:

„Mõisaküla 6-klas-silises algkoolis on käesolewal õpeaastal mingi „pedagoogilise“ abinõuna järjekindlalt õpilaste kallal ihu-nuhtlust ja kõiksugu piinamisi tarwitama hakatud. Nii on nimetatud algkooli üks õpetajaist õpilast wastu seina wirutanud, tal pluuse ja särki puruks rebinud, igemetest ja mokast were wälja pigistanud ja õpilast siis põrandale paisates peksma hakanud. Teisi õpilasi on sama õpetaja nõõpnõeltega pistnud, pähe löönud jne. Samuti on ka teised sama kooli õpetajad õpilasi kõigi õpetajate ja koolijuhataja juuresolekul peksnud.

Kuna sama kooli õpetaja Mets, kes niisugust „pedagoogiat“ tunnistada ei saanud, hiljuti ametist wabastati, peab järeldama, et haridusministeeriumil kirjeldatud juhtumine teadmata pole, waid see ministeeriumi heakskiitmisel sünnib.

Seda kõike silmas pidades panewad allkirjutajad Riigikogule ette pöörata Wabariigi Walitsuse poole järgmise arupärimisega:

1) Kas on Wabariigi Walitsusel nime-tatud juhtumine teada?

2) Kas leiab Wabariigi Walitsus, et

kaswatust wabariigi koolides samas wai-mus tuleb jätkata?

3) Kui ei, siis kas mõtleb Wabariigi Walitsus ihunuhtluse ja piinamise prakti-seerijaid koolis wastutusele wõtta ja mida mõtleb Wabariigi Walitsus ette wõtta, et sarnased juhtumised ei korduks?

Tallinnas, 13. dets. 1922 a.

(Allkirjad) P. Keerdo.

J. Tomp.

A. Hansen.“)

Sõna on arupärimise põhjendamiseks rkl. Keerdo'l.

P. Keerdo (wäljasp. rhm.): Et kodanline walitsus muuhulgas ka kooli ära kasutab oma wõimu kindlustamiseks ja selleks, et töörahwa lastest sõnakuulelikka orje kaswatada, see on isenesest selge. Kuid niisugune metsik klassipoliitika, mis meil iseäranis haridusminister Bauer'i ajal nähtawale tuli, on isegi hullem, kui tsaa-riaegne Kasso koolipoliitika. Ma ei hakka kõnelema sellest, kuidas meil sunduslikku algharidust teostatakse. Selle teostami-seks ei ole muid abinõusid kui wanemate trahwimine, kui nende lastel wõimalik ei ole koolis käia ainelise kitsikuse pärast. Selleks aga, et lastel ka tõesti wõimalik oleks koolis käia, ei ole midagi tehtud. Ei taha ka peatada meie kooliruumide juures, toon selle kohta ainult ühe näi-tuse. Kuressaares ilmuw „Meie Maa“, see on — tööerakonna häälekandja kirju-tab Pihkla algkooli kohta järgmist: „Ma-jale lähenedes awaneb kohutaw pilt. Tol-gendawad pudenenud akende osad. Ju-mala tuul kannab lund ja wihma ülemisele korrale...“ Lapsed neawad niisuguses seisukorras koolis töötama. Ma ei taha sellest praegu pikemalt sõna wõtta, teen seda eelarwe puhul. Kõnelen ainult sel-lest, missugust kaswatust neis kooles teostatakse. Arupärimises räägitakse Mõisaküla 6-klassilisest algkoolist, seal walitsewast olukorrast ja õpilaste piina-misest, mille kohta hulk materjaali. Ma tutwustaksin teid praegu ainult mõne üksiku iseloomulikuma juhtumisega. Ni-melt käib üks seletus, mis on antud õpi-lase poolt, järgmiselt: „Käesolewal, see on — 1922/23 õpeaastal, laupäewal, 7. oktoobril s. a., kui ma peale wiimast õpe-tundi Mõisaküla Läti 4-kl. algkooli majas, Posti tänawal nr. 4, kus meie kooli III klass töötab, trepist teiste õpilastega ühes alla tulin, peatas mind meie õpetaja Jaan Allik ja käskis mind üles õpetajate tuppä tulla, kuhu ma ka läksin. Õpetajate toas ei olnud sel puhul kedagi peale õpetaja

Jaan Allik'u ja õpetaja Warkel'i. Wiimane lalikus ka kohe peale minu sisseastumise toast. Selle järele läks Allik ukse juurde, et ma wälja ei pääseks. Mina aga, nagu paha aimates, omakorda püüdsin uksest wälja rabeleda. Seda takistas mul Allik, haaras mul rinnust kinni ja lõi mind peaga wastu seina, rebides puruks mul seljasolewa pluusi, särgi ja kaelas rinnaesise. Selle järele haaras ta mul lõuast kinni, wälja pigistades igemetest ja alumisest mokast were. Selle juures ütles Allik: „Kuule, mis sa suwel minust E. K-le olewat rääkinud, et mina õma naist peksawat? Wabanedes wastasin, et ma seda mitte üksi ei ole teinud, waid seda tegi ka Teie ema samal päewal. Selle peale haaras Allik mul uuesti kuuekraest kinni ja surus mind näoga wastu põrandat, hakkas teise käega selja ja istumisekohale peksma. Põrandat wastu muljudes sai mul nina niiwõrd haiget, et nina werd hakkas jooksuma. Lõpuks rebis Allik mind põrandalt ja wiskas lihtsalt uksest wälja, juurde lisades: „Jääd kaheks tunniks täna kinni.“ Et nina liiga werd jooksis, tulin aga kohe koju. Trepist allatulekut nägi meie klassi õpilane M. Muljumisest ja põrutamisest paistetas mu nina teisel päewal niiwõrd ära, et olin sunnitud Wiljandisse arsti Wares'e poole pöörama.“

Terwe rida teisi õpilasi seletawad järgmist: „1920/21 õpeaastal, kord — mil päewal, ei mäleta — oli õpetaja Jaan Allik meie, see on — II klassis ja õpetas Eesti keelt. Õpilane S. oli kodust wäikese raudhaamri kaasa toonud. Selle wõttis õpetaja Allik tema käest ära ja hakkas seda tunnil wallatute õpilaste karistamiseks tarwitama. Nimelt peksis ta sellega süüdlastele pähe, nii et sellest mõnel sinised muhud peas olid. Sama tegi ta ka tähendatud haamri warrega ja mõnikord pliatsiga. Kõige rohkem taguda sai S., peale selle weel teised. Ka armastas Allik mööndunud õpeaastal õpilasi nõõpnõelaga joonistamise tunnil, kui mõni nendest õpilastest üle teise pingi midagi küümitas, tagumisesse kehaosasse torkida.“

Weel seletawad õpilased, et 1920/21 õpeaastal olnud neil wõimlemise tunniandjaks õpetaja Jaan Allik, kes ka praegu Mõisaküla 6-kl. algkoolis õpetajaks on. „Tundides oli ta äärmiselt äge. Iga wäiksema, mitte õieti seisu puhul, tonkis ta meile mõnele jalaga jalgade pihta ja mõnedel muudel juhtumistel rebis kõrwalehest ja tagus pliatsi ehk mõne muu kättejuhtuwa asjaga sõrmede ehk käte peale.

Möödunud 1921/22 õpeaastal kutsus mind õpetaja Peeter Nõmm õpetajate tupp ja käskis püksid maha ajada. Et ma tõrkusin, tegi seda õpilane S. Siis lõi mind palja ihu peale, wõi õigemini aluspükste peale paar hoopit witsakimbuga. Pealt waatasid seda kõik õpetajad ühes koolijuhataja Glück'iga.“

Ja edasi seletatakse weel, kuidas õpetaja Peeter Nõmm teiste õpetajate juuresolekul õpilasi peksnud. Igatahes näitawad üksikud faktid, mis siin ette kantud, et meil siin tegemist on isääralise kaswatuslise wõttega ja ei mitte üksiku kooliõpetajaga, sest selle kohta tuleb alatasteid, kuidas samasuguseid nähtusi siin ja seal ette tuleb. Pera wallas, Wõrumaal, lõi õpetaja õpilasel H. hambad wälja ainult sellepärast, et joonistamise tunnis ütelnud üks õpilane teisele, et kuidas julged sa niisugust koledat looma, nagu karu, joonistada. Teine watanud selle peale, et tema ei karda midagi. Õpetaja, seda kuuldes, ja aru saades, et ta õpetajat ka ei karda, wõtnud paksu papitüki ja lõõnud sellega õpilast.

Siis edasi Kodusuu koolist kõneldakse, et seal õpilasi 5—6 tundi põlwili peetakse. Wististe selleks õngi alanud järjekindel wabameelsete õpetajate lahtiregistreerimine, et niisugust koolipoliitikat takistamata jätkata. Nähtawasti pole meie walitsusel sellest küllalt, et ta töölisi wangikongides ja kaitsepolitseis piinab, waid neid kaitsepolitsei wõtteid tahetakse ka koolidesse üle wiia, et ka koolimajad muuta töörahwalastele piinakambriteks. Panen ette wõtta see arupärimine wastu.

Juhataja K. Wirma: Palun neid, kes käesolewat arupärimise-ettepanekut toetawad, kätt üles tõsta. (Hääletatakse.) Ettepanekut on toetanud 31 rahwasaadikut, sellega on arupärimine wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

14. P. Keerdo, J. Tomp'i ja A. Hansen'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele töölisorganisatsioonide terroriseerimise kohta kaitsepolitsei poolt. (Arupärimise-ettepaneku tekst: „Pühapäewal, 24. dets. m. a. kella 6 paiku õhtul tulid Tartu töölisühisuste kesknõukogu ruumidesse 2 purjus isikut, kellest üks Tartu kriminaalpolitsei ametnik Wolker (kaitsepolitseinik Wolker'i wend).

Nimetades endid Hispaania kommunistideks, mingi krahw Luxemburg'i wendadeks jne., hakkasid need kooswiibiwad noortöölisi kõiksugu sõnadega sõimama, ähwardama, kesknõukogu asju pilduma ja isikutunnistusi nõudma. Wolker hooples: „Mul on nii suur wõim, et teid kõiki siin maha lasta wõin.“

31. dets. kell 11 õhtul Eesti iseseiswa sotsialistliku töölispartei kinnisel perekonnaõhtul wisati kiwiga Tartu töölisühisuste kesknõukogu akna pihta. Samal ööl kell 12, parajasti siis, kui kooswiibiwad töölisel internatsionaali lauluga uutaastat wastu wõtsid, wisati kiwiga üks aknaruuu puruks. Edasi samal ööl kella 3—4 wahel wisati 6—7-naelalise kiwiga uuesti saali tööliste keskele, kusjuures 2 suurt aknaruutu purustati. Ööwaht, kes kiwiloopijat kinni pidada tahtis, paisati wiimase poolt uulitsale maha. Siiski läks noortöölistel pika tagaajamise järele korda kiwiloopijat tabada. Politseis selgus, et kiwiloopija on tuntud Tartu kaitsepolitseinik Schneider.

Silmas pidades, et kaitsepolitsei Tartu osakonna ülema seletuse järele kaitsepolitseinikud midagi ilma ülemuse teadmata ei tee, peab oletama, et siin mitte ainult üksiku juhtumisega tegemist pole, waid kindla süsteemiga, mispärast allakirjutajad ette panewad Riigikogule pöörata Wabariigi Walitsuse poole järgmise arupärimisega:

1) Kas sünniwad sarnased töölisorganisatsioonide terroriseerimised walitsuse teadmisel ja kas niisuguseks „riigiwastastega wõitlemiseks“ nõutaksegi kaitsepolitseile kümned miljonid?

2) Kui ei, siis mis mõtleb Wabariigi Walitsus ette wõtta, et niisugune tööliikumise terroriseerimine lõpetatakse ja süüdlased wastutusele wõetakse?

Palume wõtta see arupärimine Riigikogu 11. jaan. koosoleku päewakorda.

Tallinnas, 8. jaan. 1923 a.

(Allkirjad) P. Keerdo.

J. Tom.

A. Hansen.“)

Arupärimise põhjendamiseks on sõna rkl. Keerdo'l.

P. Keerdo (wäljasp. rhm.): Musso-liini kuiwanud loorberid ei anna rahu meie Mogri-Märtidele. Kuidas wõibki wabariik, kellel on oma Irbosk, Rahumäed, kruusaaugud jne. olla ilma fascismita.

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Keerdo, ma kutsun Teid päewakorra juurde.

P. Keerdo (wäljasp. rhm.): ... Fascismile walmistas teed wabrikantide hääletoru „Päewaleht“. Meie teame, et see kihutustöö, see näpunäide wabrikantide hääletorus on ka juba tagajärgi annud. Meie teame kõiksugu kütirühmadest, mis meil tegutsewad ja mis sama ülesannet peawad täitma, nagu fascistid Itaalias ja orgesch Saksamaal ja samasugused organisatsioonid teistes riikides. Missugust wilja see juba kannud, näitab järgmine lugu: Lõwe wallas on hallparun, kes omale töölise kaubelnud 3000 marga eest. Kui aga tööline pärast läinud palka küsima, siis wastanud see, et kas sõjakohut ja püssikuuli ei taha? Kui meie Mogri-Märdid selle fascismi loomisega ise toime ei saa, siis tuleb neile appi Wabariigi Walitsus, nimelt oma kaitsepolitsei kaudu. Arupärimises on näidatud, kuidas 24. detsembril Tartu tööliste keskühisusesse on tulnud joobnud isikud, kes seal kõiksugu ähwardustega ja tööliste organisatsiooni inwentaari pildumisega toime on saanud.

Edasi. Wanaaastaõhtul, kui tööliste organisatsioonide ruumes piduõhtu oli, nimelt Eesti iseseiswa sotsialistliku töölispartei perekonnaõhtu, wisati mitu korda kiwidega neisse ruume. Kui töölisel neile järele läksid, läks neil korda rahwamurru sees Raatuse platsil ära kaduda, kuid samasuguseid kiwidega pildumisi korraldi mitu korda samal ööl ja lõpuks läks ka töölistel korda ühte kiwiloopijat pika tagaajamise järele kinni püüda. Ja nagu Tartu politseis tehtud protokollist selgub, ei olnud kiwiloopija keegi muu, kui Tartus tuntud kaitsepolitseinik Schneider. Meie teame aga, et see mitte esimene juhtumine ei ole, waid Tartus on ennegi toime pandud küll siltide wargusi ning töölisorganisatsioonide lippude ärawiimisi. Nende asjade pärast on ennegi süüpingil istunud kaitsepolitseinikud. Samasuguseid asju näeme ka Tallinnas. Alles hiljuti tulid joobnud isikud töölistekeldrisse ning ähwardasid igat kommunisti otsekohe maha lasta jne. Eriti Tartu kaitsepolitsei ülem Bachman on mitmel puhul seletanud, et kaitsepolitseinikud ilma otsekohe ülemuse teadmata ja otsekoheste juhtnõudeta midagi ette ei wõta. Ja tõepoolest, kui meie neid juhtumisi jälgime, siis näeme, et need mitte üksikud juhtumised ei ole, waid nähtawasti kindel süsteem. Tartu kaitsepolitsei ülemal Bachman'il

wõib olla tõepoolest õigus, et need kaitsepolitseinikud oma algatusel kirjeldatud terroriseerimisi ette ei võta, vaid ülemuste teadmisel. Wististi selleks määrabki Riigikogu kaitsepolitseile 10-ned miljonid, et jätkata töölisühisuste terroriseerimist, et jätkata kogu Eesti töölisliikumise terroriseerimist. Kõike seda silmas pidades panen ette seda arupärimist vastu võtta.

Juhataja K. Wirma: Palun neid, kes käesolewat arupärimise-ettepanekut toetavad, kätt üles tõsta. (Häälletakse.) Arupärimise-ettepanekut on toetanud 20 Riigikogu liiget, sellega on ta tagasi lükatud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

15. J. Tomp'i, P. Keerdo ja A. Hansen'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Tallinna karskusseltsi „Walwaja“ ja töölikultuuriliste asutuste ruumideküsimuses ja töö-hoolekandeministri wastamine arupärimise peale.

(Arupärimise-ettepaneku tekst:

„30. ja 31. detsembril m. a. tõsteti rippumatu kohtu otsuse põhjal uulitsale Tallinna karskusseltsi „Walwaja“, kes oma 1000 liikmega mitte ainult kõige suurem karskusselts Eestis, waid ühtlasi töölisklassi kultuuriliste asutuste, nagu tööliseteater, Tallinna töölis-

ühisuste kesknõukogu kultuurosakond, töölisspordiselts „Herkules“ jne. ainukeks koonduskohaks.

„Walwaja“ uulitsaletõstmisega on ühtlasi kõik selles ruumi leidnud töölisklassi kultuurilised asutused pidanud oma tegevuse katkestama.

Silmas pidades, et samal ajal, kui Wabariigi Walitsus ja eriti haridusministeerium määrab sajad miljonid abirahadeks kodanluse teatrile, joomakohtadele („Estoonia“, „Wanemuine“ jne.) spordiseltsidele jne., peawad töölisklassi kultuurilised ettevõtted oma tegevuse katkestama ruumide puudumisel, panewad allakirjutajad Riigikogule ette pöörata Wabariigi Walitsuse poole järgmise arupärimisega:

1) Kas on Wabariigi Walitsusel „Walwaja“ ja ühtlasi suure hulga töölisklassi kultuuriliste asutuste uulitsaletõstmine teada?

2) Kas mõtleb Wabariigi Walitsus riigi piiritusmonopooli ja kodanluse joomakohade kõrwal lubada ka masselistel kars-

kusseltsidel ja töölise kultuurilistel asutustel tegutseda?

3) Mis kawatseb Wabariigi Walitsus ette võtta, et karskusselts „Walwaja“ ja töölisklassi kultuurilised asutused jälle oma tegevust võiksid jätkata?

Palume võtta see arupärimine Riigikogu 11. jaanuari koosoleku päewakorda.

Tallinn, 8. jaanuaril 1923 a.

(Allkirjad) J. Tomp.

P. Keerdo.

A. Hansen.“)

Sõna on rkl. Keerdo'l arupärimise põhjendamiseks.

P. Keerdo (väljasp. rhm.): Isamaa ja wabariigi piiritus on päästetud, kõige suurem karskusselts „Walwaja“ on uulitsale tõstetud. Kõrtsmikud, õllewabrikandid ja puskarikeetjad wõiwad röömustada. Kuid mitte ainult piiritus pole päästetud, waid suur röömupäew on ka kõigil teistel kurnajatel, sest töolistelt on wõetud igasugune wõimalus oma olukorra parandamise üle nõu pidada, on ära wõetud neilt igasugune organiseerimise wõimalus. Mitte ainult kõrtsmikud ei röömustanud, waid röömustas kogu kodanline klass, kui rippumatu kohus uueksaastaks neile niisuguse kingi walmistas, ja üks kõrtsmikudest wäljendas wist kõikide arwamist, kui ta ütles, et paremat uueaastakinki ei oleks wõinud meie omale soovidagi.

Lubatagu mulle mõne sõnaga peatada selle „Walwaja“ wäljatõstmise käigu juures. See oli 23. detsembril kell 11 öösel, kui joobnud kohtupristaw ja samuti joobnud politsei raiooniülem Raudsepp „Walwajasse“ tulid ja ära anda tahtsid wäljatõstmise lehe. Senni on ametiasju ikkagi päewal aetud, aga nagu näha, ei maksa see kord sel juhtumisel, kui tarwis on töölisorganisatsiooni uulitsale tõsta, sest wabrikandid ja käesolewal juhtumisel eriti klaasiwabrikant Arnower nõudsid, et seda wõimalikult rutem tehtaks. Sel korral ei läinud neil mitte korda wäljatõstmist toime panna, sest juhatus tõrkus öösel ja pealegi joobnud isikutelt teadaannet vastu wõtmast. 30. ja 31. detsembril tõsteti aga „Walwaja“ tõepoolest wälja. Öö läbi oli kogu „Walwaja“ ja mitte ainult „Walwaja“, waid ka teiste organisatsioonide inwentaar, kes „Walwajas“ ruumi leidnud, uulitsal. Öösel sadas lund ja hommikul sulas see, mille tõttu sai suurem osa sellest inwentaarist rikutud.

Kui meie silmas peame, et „Walwajas“ ruumi leidsid suur hulk töölisklassi kultuurilisi ettevõtteid, nagu töölisteater, Tallinna töölisühisuste kesknõukogu muusikakoor, laulukoor, raamatukogu, spordiselts „Herkules“ ja teised asutused, siis näeme, et selle väljatõstmisega on katkestatud kogu nende kultuuriliste ettevõtete tegewus. Kuid mitte ainult Tallinna töölisorganisatsioonid ei ole uulitsale asetatud, vaid see oli ka ainukeseks kohaks, kus üleriiklised organisatsioonid koos käia võisid, kus võidi üleriiklisi kongressi ära pidada jne. Kui walitsus ja Riigikogu miljonitega toetab kõiksugu kodanlisi asutusi, kui miljonid antakse kõiksuguste kõrtside ja balaganide ülewalpidamiseks, samal ajal aga töölisklassi kultuurilised ettevõtted uulitsale heidetakse, siis näeme siin selget klassipoliitikat, kus kõiki küsimusi, olgu see haridus-, muusika- või karskusküsimus, otsustatakse selle järele, kes teatud küsimust edendab. Kui on tarwis kodanlisele teatrile toetust, siis antakse seda ohtral käel, kui aga on tarwis seda töölistetrile, siis mitte ainult ei jäeta toetusest ilma, vaid heidetakse tema ka weel uulitsale ja wõetakse tema wiimane tegewuswõimalus ära. Samuti on küsimus teistel aladel. Sporti edendatakse ainult nii kaua, kui tema kaswatab kodanlusele mingisuguseid salku, kes pärast wälja astuna peawad töölisliikumise wastu; kui aga töölised sporti tahawad edendada, siis leiab see igalpool takistusi.

Kui nende töölisorganisatsioonide, kes „Walwajas“ aset leidsid, saatkond Tallinna linnapea, kui ka töö-hoolekandeminister Kaarna juures käis, siis seletati nii ühel kui teisel pool mahedalt, et põhimõttelikult töölisorganisatsioonidele ruumide andmise poolt ollakse, kuid tegelikult ei saawat seda praegu teostada. Leiti ikka harilik ettekääne, mis maksab ainult niisugustel juhtumistel, kui tarwis on rahuldada niisuguseid nõudeid, mis rahwa suuremaid hulke puudutab. Nimelt ei olla wastawaid ruume ja puududa ka seadused, mille põhjal neid muretseda. Kui aga töö-hoolekandeministrile näidati, et riigil on wõimalus niisugusel juhtumisel, kas wõi uue seaduseelnõuga esineda, siis seletas minister, et sekwestreerimist ei saawat muidu ette wõtta, kui alles siis, kui juba riiklik julgeolek hädaohus on. Ma ei tea, kas oli see ministri poolt prowokatsioon, et töölised peaksid omale ruumide saamiseks wälja astuma, et siis põhjust oleks wastuhakkamist maha suruda. Kui

ministril tõesti see siht oli, siis on tema ka wäga kokkukõlas nende wäljaastumistega, mis kaitsepolitsei poolt nähtawasti samaks otstarbeks ette wõetakse. Walitsus läheb aga weel kaugemale. Ametnikud astuwad isegi seal waele, kus mõni eraisik walmis on töölisorganisatsioonidele mõneks koosolekuks ruumi lubama. Näiteks korraldasid Tallinna töölised 15. jaanuaril Roosa Luksemburgi ja Karl Liebknechti surmapäewa mälestuse puhul kino „Modern'is“ kontsertmiitingu. Kinoomanik oli neile selleks päewaks omad ruumid lubanud, kuid seal tulnud politsei — wist III jaoskonna ülem — ja tähendanud kinoomanikule, kas teil tõesti muud sissetulekuallikat ei ole, kui et teie niisugustele oma ruumid wälja üürite. Sellest meie näeme, et walitsus nähtawasti järjekindlalt tahab töölisorganisatsiooni wälja wiisata, et sellega töölise organiseerimist takistada, mis tööandjatele muidugi mokka mööda. Ma loodan, et käesolew arupärimine wastu wõetakse ja et siis walitsus wastab, kas tema mõtleb jätkata niisugust puht klassipoliitikat ja kui tema leiab, et minu oletused õiged pole, siis seletaks, mida ta mõtleb töölisorganisatsioonidele ruumide muretsemiseks ette wõtta. Teen ettepaneku arupärimist wastu wõtta.

Juhataja K. Wirma: Palun neid Riigikogu liikmeid, kes seda arupärimisettepanekut toetawad, kätt üles tõsta. (H ä ä l e t a t a k s e.) Arupärimisettepanekut on toetanud 26 Riigikogu liiget, seega wastu wõetud.

Töö-hoolekandeminister Chr. Kaarna: Austatud Riigikogu liikmed! On wäga hästi teada, et Wabariigi Walitsus eriti ei wõta osa mitte ühegi eraorganisatsiooni asutamisest ega toetamisest, vaid kõik meie seltsid ja ühingud niihästi hariduslised, kirjanduslised kui ka poliitilised on tekkinud oma algatusel ja ühiskonna liigete oma jõuga. Ja kui nüüd praeguse arupärimise puhul kõneldakse sellest, et Wabariigi Walitsus ühe ehk teise eraorganisatsiooni kohta isesugusele seisukohale on asunud ja et Wabariigi Walitsus eriti töölisklassi poolt korraldatud ja loodud organisatsiooni taga kiusab, sealjuures isegi nii kaugemale läheb, nagu siin rkl. härra Keerdo ütles, et tõstab rippumatu kohtu sildi taga töölisorganisatsiooni korterist wälja, siis pean mina tähendama, et niisugused jutud ja seletused mitte tõeludele ei wasta, et nende ebatõeliste juttudega tahetakse meie

kohtu ja walitsuse peale warju heita. Sarnast ütelist, et walitsus kohtu sildi taga tõstab töölisorganisatsioone korterist wälja, pean mina sihilikuks wäljamõelduseks, ülekohtuseks ja protesteerin waljult selle wastu. Kui arupärijad sellepärast Wabariigi Walitsusele etteheiteid teewad, et üks meie karskusseltsidest korterist wälja on tõstetud, siis peaks ometi arwesse wõtma, et Wabariigi Walitsus ei wõi ega tohigi ennast segada eriwahekordadesse ja kohtu tegewusesse. Karskusselts „Walwaja“ on ise omale korteri üürinud, nagu iga teinegi selts, ja kui majaomanik leidis põhjusi, mis andsid temale wõimaluse kohtus esineda nõudmisega selle seltsi wäljatõstmiseks, siis, — see peaks ometi igale mõtlejale selge olema, — ei wõinud Wabariigi Walitsus sinna wahele segada. Sellepärast on minul walitsuse nimel ettepanud arupärimise üksikute küsimuste kohta järgmist wastata:

1) Kas on Wabariigi Walitsusel „Walwaja“ ja ühtlasi suure hulga tööliklassi kultuuriliste asutuste uulitsaletõstmine teada?

Wastus: Karskusselts „Walwaja“ asjast teab walitsus ainult niipalju, et seltsi wäljatõstmine üürikorterist on sündinud majaomaniku nõudmisel seaduslikku jõusse astunud kohtuotsuse põhjal.

2) Kas mõtleb Wabariigi Walitsus riigi piiritusmonopooli ja kodanluse joomakohdade kõrwal lubada ka masselistel karskusseltsidel ja tööliste kultuurilistel asutustel tegutseda?

Wastus: Wabariigi Walitsus ei ole karskusseltside ja tööliste kultuuriliste asutuste tegewust iialgi takistanud. Koguni selle wastu, karskusseltside üleriikline liit saab walitsuse määruste järele wiinatshekkide pealt toetust.

3) Mis kawatseb Wabariigi Walitsus ette wõtta, et karskusselts „Walwaja“ ja tööliklassi kultuurilised asutused jälle oma tegewust wõiksid jätkata?

Wastus: Karskusselts „Walwaja“ ja need teised asutused, kes „Walwajas“ peawarju leidsid, ei ole mitte riiklised asutused, keda walitsus oma hoolekande alla tohiks wõtta, waid täiesti wabalt töötawad organisatsioonid, kes oma tegewuse alused ja ulatuse ise ära määravad. Kas need organisatsioonid oma tegewust lõpetada ehk jätkata tahawad, see oleneb peaasjalikult neist enestest.

Juhataja **K. Wirma**: Palun arupärijaid teatada, kas nad wastusega rahuldatud on?

P. Keerdo (wäljasp. rhm.): Arupärijate nimel teatan, et meie wastusega rahuldatud ei ole ja palume läbirääkimisi algada.

Juhataja **K. Wirma**: On ettepanek tehtud läbirääkimisi alata. (Hääl etatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

A. Hansen (wäljasp. rhm.): Käesolewa küsimusega ei saa otsustada mitte ainult seda, kas karskusselts „Walwaja“ peawad ruumid olema wõi mitte. Kui meie sel puhul arupärimisega esinesime, siis tahtsime kätte saada, et teada saaks walitsuselt, missugune on üldse tema seisukoht tööliste kultuuriliste organisatsioonide wastu. Meil kõigil on teada, et töölisorganisatsioonid ja nende keskkohad kannatawad ruumide puuduse all selle sõna kõige laiemas mõttes. Sellest ajast peale, mil Wabariigi Walitsus leidis tarwiliku olewat lõpetada sekwestrit Karja uul. olewa maja kohta, mille järeldusel seal ruumileidnud organisatsioonid uulitsale pidid minema, on tööliste kultuuriliste organisatsioonide tegewus kõige kitsamates oludes olnud. Mõne aja pärast leidsid nad Googoli puisteel keldris ulualust. Peale Suure Karja uul. wäljawiskamist wõisid töölisorganisatsioonid osaltki ruumideküsimumes wastutulekut leida karskusselts „Walwaja“ ruumides.

Igalühel on selge, et neid ülesandeid, mis töölisorganisatsioonide peal lasuwad, ei suudeta ometi täita neis ruumides, kus nad praegu asuwad. Iga töölisorganisatsioon ja ametiühisus on oma tähtsamaks ülesandeks eriliselt just tööliklassi kultuurilise tasapinna tõstmise seadnud. Siin on iga organisatsioon ja ühisus jõudumööda töötada püüdnud. Tallinna tööliste organisatsioonidel on korda läinud raskete jõupingutuste juures ellu kutsuda töölisteteatri, töölisteorkestri, laulukoori, spordiseltsi ja gruppisid. Kõik need wõisid, kuigi kitsastes oludes, senni oma tegewust arendada just selletõttu, et karskusselts „Walwaja“ neile oma ruumisid tarwitada wõimaldas. Nüüd aga, mil „Walwaja“ ruumid ära wõeti — härra minister ütles küll, et see kohtuotsuse põhjal sündinud ja wõib olla, et omanikul õigus oli, ma ei hakka mitte peatama koh-

tuotsuse juriidilise külje juures. (J Tõnisson (rhw.): Mille järele siis kohus peab otsustama, kui mitte juriidilisel alusel?) Härra Tõnisson, ma just ütlesin, et ma ei taha tungida kohtuotsuse juurde. — Igatahes fakt on see, et organisatsioonid on välja tõstetud ja niisama on fakt ka see, et nemad on sunnitud olnud kõike oma tegevust lõpetama. Töölisorganisatsioonide kultuurosakond on praegu sarnases seisukorras, et ta neid nõudmisi täita ei saa, mis tema peal lasuwad. Siin juba arupärimise põhjendamise puhul rkl. Keerdo tähendas, et praegu on asi niikaugele välja arenenud, et absoluutselt võimatu on midagi ette võtta. Näituseks: hiljuti korraldati kontsertmiiting kellegi eraisiku, see tähendab kusagil kino ruumides. Siin aga astub politsei wahahele, terroriseerib omanikku oma ülesastumisega, seab kategoorilised küsimised üles: kas Teie siis mujalt tõepoolest enam raha ei saa, et „niisugustele“ ruumid välja annate? Mina igatahes arwan, et sellele ülesastumisele tuleb anda õige suur tähendus, sest üks suurem politsei võimukandja, kõrgemal seisew isik, jaoskonnaülem, ilma juhtnõu-rideta weel „kõrgemalt“ poolt nii ei talita. Meile paistab, et toetuse asemel juhib mingisugune „salapärane“ käsi tööliste korteriküsimust selles sihis, et töölisorganisatsioonidel igasugust tegewust võimaks teha.

Kui aga minna walitsuse poole nõudmisega töölisorganisatsioonide ruumideküsimuse lahendamiseks, siis wastatakse harilikult, et ei olla selleks mingisuguseid võimalusi ehk siis jälle, et tema ei saada toetada töölisi nende organisatsioonide ruumideküsimuses, sest töölisel ei olla ise selles küsimuses mingisugust algatust üles näidanud. See on nõnda olnud ruumideküsimuses, kui ka muudes asjades. Teine kord jälle, kui küsimus on üles tõstetud, öeldakse, et seda küsimust ei võeta arwesse sellepärast, et teil, esitajatel, ei ole mingisugust plaani ega projekti, teie tahate toetust saada ilma mingisuguse kawata. Esitage meile projekt. Meie teame, et Wabariigi Walitsusel on võimalik olnud toetada ja aidata mitmesuguseid teisi seltse ja organisatsioone ning ühinguid, kelle ülesanded on kohaliku tähtsusega, väikese tähendusega, — ma ei hakka neid ühinguid kõiki siin ette kandma, — aga meie võime neid leida wäga palju, kui lahti lööme riigi eelarwe, kus antakse krediite asutustele ja ühin-

gutele, waatamata selle peale, et isikud kes nende organisatsioonide selja taga seisawad, niiwõrd jõukad on, et nad otsekohe neid toetussumme ei wajagi, et nende seltsid ja asutused nende eneste toetusel juba elutseda ja tegutseda wõiksid. Ma ei hakka, nagu juba ütlesin, nende juures pikemalt peatama, tahaksin aga peatada ühe teise küsimuse juures, mida wiimasel ajal meile walitsusasutustes wastuseks antaks, — tehke ise ka midagi. Tallinna linnawalitsus näituseks, kui tema põhimõttelikku seisukohta teada tahaksid saada, kas ta üldse kawatseb töölisorganisatsioonidele wastu tulla, neile majahitamiseks kruntigi anda, siis on harilik wastus ikka, — meie oleksime ju nõus, kuid ja aga..... lõpulikku wastust ei anta. Nõutakse jällegi — esitage meile plaan, kui suurt maja teie ehitada kawatsete jne. Kui nüüd projekti kokku sead, selle peale raha kulutat, eelplaanid walmis teed ja selle siis linnawalitsusele esitad, siis jätab linnawalitsus wastuse wõlgu. Meie oleme nii kaugele jõudnud, et mullu plaani walmis teha lasksime, kuid kui see plaan oli saadud, ja linnawalitsusele ära antud, siis ei arwanud linnawalitsus heaks kõssatagi. Kuidas saaksime siis esineda põhjalikult läbitöötatud plaaniga, kui meil mingit lootust ei ole, et selle plaani teostamisele wastu tullakse. Plaan ei maksa ju mitte mõnikümmend marka, seda teab igaüks, waid kui meie asume põhjaliku projekti ja plaani väljatöötamisele, siis läheb see sadatuhandeid maksuma. Kui meie tööliste praeguse majanduslise järje peale waatame, siis teame, et neil ei ole sugugi võimalik plaanide eest tuhandeid välja loopida ja neid plaane siis kuhugile maha matta, sest pole ju platsi, kuhu ehitada. Meie töötame plaani välja, maksame suuri summasid ja peame lõppude lõpuks plaani maha matma ehk kuhugile arhiwi panema, mis kasu on siis sellest. Kui walitsus meile ei kawatse wastu tulla, oleme sunnitud kõigist ettewõtetest loobuma. Linnawalitsus ei ütle meile, kas ta üldse kunagi wastu tulla tahab, kui ta oleks vähemalt waewaks wõtnud esitada vähemalt oma tingimisedki, siis oleks meil vähemalt mingisugune konkreetne alus olnud. Mullu mindi nii kaugele, et esitati Wabariigi Walitsusele töölistemaja põhikiri, kuid sellele pandi weto peale. Minule on vähemalt teatatud, et selleaegne riigiwanem Konstantin Päts on sellele põhikirjale peale kirjutanud: „Mitte mingil tingimisel regist-

reerida.“ Kui nüüd lugu niisugune on, kas on siis õigustatud walitsuse esitaja etteheited, et meie ise midagi ei tee ja ainult tuleme ja tahame. Igatahes on selge üks: walitsus on selles küsimuses asunud klassiwõitluse pinnale, sest walitsusel ei ole mitte teadmata, missugustes oludes töötawad praegu töölisorganisatsioonid. Teiseks on nõudmine: Tulge ja kummardage meie ees, Tallinna töölised! Teie loobuge igasugusest poliitikast, teie loobuge seisukohtadest, millel asute praegu ja mis meie vastu ja waadake, siis hakkame teiega. . . Ja kui see weel ei aita, siis öeldakse, need kõik, kes siin midagi nõuawad, on kommunistid, all töölistekeldris ei olegi muud, kui kommunistid, seal ei ole muud, kui Eesti riigi waenlased. Ja siis edasi — waadake, sellest seisukohast wälja minnes ei saa teie nõudmisi tõsiselt wõtta. Mina arwan, et see põhjendus ja see ettekääne loomulikult niisama palju kaalub, kui kõik need ettekäänded, mis enne esitatud. Igauhel on ju teada, missugustel alustel meie tööliste organisatsioonid on loodud ja kui seda muidu ei teata, siis wõiwad walitsuse liikmed neid teateid saada meie riigi ametiasutustest. Need ühisused, mis on koondunud Tallinna kesknõukogu ehk tööliste liidu alla, on ühinenud põhimõtte alusel ja põhikirja järele, kus ette nähtud, et ühisuste liikmeteks wõiwad olla kõik töölised, usu, rahwuse ja poliitilise meeluse peale waatamata. Liikmeks astumine on kõikidele täitsa waba, kedagi ei ole tagasi liukatud, kui ta tööline on. (J. Wain (sd.): Teie sõimate ilma maksuta.) Noh, kui härra Wain sõimamist kardab, siis tähendan, et Teie olete sellel alal parematest meistritest. Kui nüüd öeldakse, et kesknõukogus aetakse praegu niisugust poliitikat, mis härra Wain'ile ei meeldi, siis ei ole selle juures kuidagi imeks panna, kui seda tehakse. Igauks wõib seal wiibida ja rääkida. Kui sotsiaaldemokraadid on omale ülesandeks teinud paralleel ühisusi organiseerida ja ma tähendan, et meie sellepärast mitte kadedad ei ole, kui nad endale ruumid saawad, meie oleme walmis nendega ühe katuse all elama. (J. Luiga (töer.): No jah, ühes peaksite elama! J. Hünerson (põl.): Teie nõuate, et nad teile alla peaksid andma.) Meie organisatsioonides otsustatakse küsimused hääleenamusega. Mina arwan, et siin Eesti demokraatlikus wabariigis, kus on maksew sisuliselt kodanline diktatuur, ei saa

asju teisiti otsustada, kui hääleenamusega. (Wahelhüüe: Aga keldris külli!) Keldris? Mina tähendasin juba, et kõik wõiwad töölisteühisuse liikmed olla ja kui nad kommunistilisel alusel asju otsustawad, siis on see selle tagajärg, et teie, sotsiaaldemokraadid olete oma poliitikaga niikaugele läinud, et teist enam ei hoolita. Töölised waliwad oma organisatsioonide juhatajad demokraatlisel teel walimiste kaudu ja mina arwan, et töölistele ei saa ühisustes mingisugusel teel surwega peale sundida, keda nad walima peaksid. Iga tööline wõib walida seda, keda tahab. Kui nad sotsiaaldemokraate ei wali, siis teawad nemad, miks nad seda ei tee. Kui Eesti sotsiaaldemokraadid nii läbi põlenud on, et isegi „Päewaleht“ neid kahetseb, siis ei ole sinna midagi parata. (J. Wain (sd.): Miks teie päewarahasid maksate kongressidest osawõtjatele?) Meie kassad ei ole nii tugewad, et saadikutele päewarahasid maksta.

Need põhjendused, mis ette toodakse, on klassilised ja ei ütle midagi muud, kui otsekohe, et nii kaua, kui kodanlus walitseb, ei ole töölistel kodanluselt ega kodanliselt walitsuselt midagi head loota, sest nende südametel seisawad wabrikantide huwid. Loomulikult, Eesti tööliklass ei taha ootama jääda, kui teie niimoodi asju ajate, ta ei tule kunagi teie jalgade ette kummardama, ka mitte nende sotsiaaldemokraatide käest abi otsima, kes siin nüüd agarasti wahele hüüawad, waid töölised saawad minema edasi klassiwõitluse teel. Kui walitsus lootma jääb, et meie organisatsioonid sarnasele seisukohale asuwad, mis walitsusele wastuwõetaw, siis tõepoolest wõiwad nad lootma jääda, ka siis, kui neid wõib olla ka keldrist wälja tõstetakse. (Tööerakonnast: Wain on küll walmis, aga liha on nõder.) Igatahes walitsus peaks otsekohe teatama, kas tema kawatseb praegustele töölisorganisatsioonidele vastu tulla wõi mitte kohaste ruumide muretsemise asjus.

Juhataja **K. Wirma**: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Päts'il.

K. Päts (nõl.): Eelkõneleja tähendas muuseas ühe organisatsiooni põhikirja peale, mis walitsusele registreerimiseks saadetud sel ajal, kui mina Riigiwanem olin ja mille peale mina olla märkuse teinud, „Mitte milgil tingimisel registreerida“. Pean siin kindlasti tähendama, et

niisugust põhikirja ei ole Wabariigi Walitsusele üldse saadetud ja et mina niisugust pealkirja mitte ei ole teinud. Walitsus üldse ei registreerinud põhikirja, ka aktsiaseltse ei registreeri. Sellepärast ei ole mina wõinud mingisugust sarnast resolutsiooni peale kirjutada. Kui aga eelkõneleja arwab, et Riigiwanem seda teinud on, siis wõib sellest ainult seda järeldada, et need etteheited teatawal wiisil põhjendatud ei ole ja ainult kuulujuttude peal seisawad, et walitsus, et Riigiwanem wastu on olnud.

Juhataja K. Wirma: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Hansen'il.

A. Hansen (wäljasp. rhm.): Ma pean siin kohal tähendama, et ma mitte kuulujuttude põhjal seda märkust ei teinud, waid niisuguste seletustega esineti minewal aastal kesknõukogu ametnikule. See oli kokku seatud a/s. ... osaihisuse poolt, nende isikute poolt, kellel tegemist oli põhikirjaga. See põhikiri oli kokku seatud ja selleks pidi walitsuse seisukoht olema. Riigiwanem aga tähendas, et ei olla walitsuse seisukohta tarwis ja igatahes walitsuse seisukoht oli kategooriline.

O. Gustawson (is.): Ma wõtsin sõna, et teha ainult paar märkust. Kõige pealt peaks olema selge, et küsimus ei ole mitte ainult „Walwajast“, waid sellest, kuidas wõimaldada töölisorganisatsioonile edaspidi eluaseme saamist. Peab tõesti härra Kaarna olema, et sellest mitte aru saada. Härra Kaarna arwas, et siin on makswad ainult eriwahekorrad, walitsus ei olewat waenuline ega kohustatud toetama. Walitsus mõõtwat kõigile ühe mõõdupuuga. Siin aga räägiwad tõsi-asjad teist keelt, kui wõtta nad selleski ulatuses, nagu seda küsimust käsitas härra Kaarna. Ei ole tõsi, et walitsus ühtewiisi oleks toetanud kõiki karskusseltse. Kui walitsus oma riigi-monopooli kaudu karskusseltside keskoitmnoknalle kätte toimetaks suured toetussummad, siis on sama tõsi, et „Walwaja“ neist toetussummadest ilma on jäänud. Järjelikult, siin tehakse ometi kindel wahe, kes saab ja kes mitte ei saa. Meil ei tarwitse mitte kaugele wahetegemise põhjusi otsima minna. „Walwaja“ on puhtproletaarne selts. „Walwaja“ ruumides leidis aset mitte ainult karskusselts, kui sarnane, waid sinna olid koondatud kõik Tallinna proletariaadi kultuurilised asutused. Siin juba tähendati enne, et seal oli leidnud

aset spordiselts, töölisteteater jne. Peale selle ei olnud teisi kohti Tallinna proletariaadil, kus ta oleks saanud tegewuses olla. Kuid „Walwaja“ ruumide ärawõtmisega on neilt seegi wõimalus wõetud ning igasugune tegewusawaldus surmatud. Mina arwan, et sellest raskest küsimusest ei tohiks sugugi nii kergel käel mööda minna, nagu härra Kaarna seda tegi, waid seda küsimust tuleb tema täies ulatuses käsitada. Rahwamaja tuleb ehitada ja see rahwamaja peab olema tööliste kohaks, kus nad oma ametiühisuslist liikumist wõiwad arendada. Pean otsekohe ütleva, ei saa salata seda, et tööliste ametiühisuste kesknõukogudes sünnib asju, mis seal mitte sündima ei peaks. Seal aetakse asju kitsarinnaliselt ning liig sektantiliselt ja sallimatult. See on tööliste huwidele aina kahjuks. Ometi pean aga ütleva, et praegused negatiivsed nähtused on möödaminewad, töölisliikumine jõuab neist kord üle. Härra Kaarna ütleb, et Wabariigi Walitsusel ei ole üldse midagi tegemist „Walwajaga“, järjelikult ka nendega, kes seal endale aseme on leidnud. Ma pean ütleva, et see seisukoht tundub püsti pöörasena. Kuidas saadakse öelda seda, et Wabariigi Walitsusel ei ole mingisugust tegu terwe rahwaklassiga? Seda wõib ütelda ja öeldakse ainult Eestis. Härra Kaarna ei ole esimene, kes meil sarnaseid mõtteid awaldab, waid oleme kuulnud ennemaltki, kuidas töölisteklassist on mööda mindud. Meie saaksime sellest weel wähegi aru, kui üldse ei toetataks mingisuguseid seltse ega asutusi. Meil on aga teada, kuidas teatrid, olgu see „Estoonia“, „Draamateater“. „Endla“ wõi „Wanemuine“ on ennegi riigi poolt toetusraha saanud. Kes aga ilma on jäänud, need on töölisorganisatsioonid. Nende jaoks ei ole summe leitud. Kui meie eelmiste aastate eelarwete arutamise puhul oleme sellekohased ettepanekud teinud, et ka töölisorganisatsioonidele summe määratakse, siis on alati wastus olnud, et riigil ei ole raha nende tarwete täitmiseks. See pole midagi muud, kui kitsas kihipoliitika. Härra Tõnisson on alati toonitanud, et meil peaks maksma hakkama sotsiaalne õiglus. Kui on aga tarwis seda tegudega näidata, siis on rahwaerakond see olnud, kes ühes põllumeestega on aidanud kõik tegelikud sammud maha hääletada. Neil on alati üks ja sama põhjus olnud ette tuua. Nimelt, et Eesti tööliklassi praegune liikumine olla waenulik Eesti riigi iseseiswuse mõttele. Sellest on Jaan

Tõnisson alati suure numbri teinud, samuti ka teised walitsuserakonnad. Meie peame üttelema, et siin kaks asja segi aetakse. See on odaw shest, mis midagi ära ei üttele. Kui meie walitsewad rühmad räägiwad, et töölised olla waenulikud iseseiswuse mõttele, siis peame üttelema, et see mitte nõnda ei ole. Töölisklass pole waenulik mitte iseseiswuse enda, waid selle iseseiswuse praeguse kodanlise sisu wastu. Ma ütlen otsekohe: kui see sisu omandaks teise ilme ning meil tänapäew pandaks maksuma töörahwariik, siis oleksid need härrad esimesed, kes oma käe selle iseseiswuse wastu üles tõstaksid. Kodanlisel klassil on tarwis leida põhjendusi, et oma käsi puhtaks pesta. Seda on senni tehtud ning öeldud, et töölised wõtku praeguse riikluse seisukoht omaks. Iseäranis selgelt tuli praegune poliitika ilmsiks eelarwe üldkommisjonis, kus härra Kaarna otsekohe tähendas, et meie oleme töölistel liikumise wastu waenulikud senni, kui see liikumine ei ole wõtnud soodsama kuju ja ei ole muutunud wastu wõetawaks meie põhimõtetele. Sellega on selgesti öeldud: tulge ja kummardage meid, siis saate, mis tahate. Just praegune poliitika on aga sarnane, mis mitte ei lähenda neid seisukohti, waid kisub kuristiku nende wahel weel sügawamaks. Härra Kaarna wõib küll sellest und näha, et kunagi tõepoolest töölistel liikumine omandaks tööerakondlise ilme, kuid tõsi-asju arwesse wõttes, ei saa seda uskuda, sest sarnasel juhtumisel peaks töölised oma klassi ilme ja iseendid hoopis ära salgama. Töölised peawad aga jääma oma klassi seisukohale, mis neile ette dikteerib terawa klassiwõitluse joone. Ma ütlen weel rohkem: töölisklassi organisatsioonide ühtlusest ja tugewusest oleneb ära, kuiwõrd nemad suudawad wastu pressida kodanlistele rühmadele ja kodanlisele wõimule. Heaga ei saada siin üldse midagi: waid ainult organiseeritud jõu abil.

J. Reesen (kom.): „Hulkumas ja põgenemas pead sa, inimesepoeg, olema.“ See linnupriiks laskmise ja kuulutamise liukiri, mis Eesti wabariigi olemisest saadik üksiku töölise kohta Eestis maksab, maksab ka kogu Eesti töölisklassi, töölisorganisatsioonide kohta. Sest need wabadused ja õigused, mis kodanlise riigi tekimisest saadik tuhandes eksemplaaris ja kirjutuses, küll suusõnaliselt Riigikogu kõnetoolilt ja teistest omawalitsuse asutustest pühalikult on tootatud kaitsta ja

pidada, need õigused muutuwad sest silmapilgust paberilipakateks kui tööliste klassile ei jää enam teist wõimalust kui lageda taewa all kokku tulla. Ja praegune maksew koosoleku seadus lubab seda, kuid teatawatel aastajärkudel ja teatawatel päewadel on see lihtsalt tehniliselt ja füüsiliselt wõimatu. Talwel ei ole kusagil wõimalik töolistekoosolekuid pidada kui ei ole selleks ruumid, sest mis tähendab koosoleku wabadus, kui ei ole kohta, kuhu kokku minna. See asjaolu seletab ja näitab seda kodanlise klassi riigi sisu, mis näitab selgesti ja piltlikult neid demokraatlise korra wiigilehti, mis kodanluse poolt selleks üles seatud, et vähemarenenud töölisklassile teatawal ajajärgul ütelda: „Waadake, see on see õige tee, mis wiib sihile.“ Ja kui sotsiaaldemokraadid tulewad ja räägiwad, et seda kodanlist korda tuleb lõpulikult arendada, selleks, et ükskord sotsialismini jõuda, siis mina küsin teilt, kuidas teie tahate niisugustes tingimistes seda teha. Missuguste abinõudega tahate teie arenemise wõimalused töölisklassile luua? Teie wõitlus wiis sinna poole, mis aitas kodanlist wõimu kindlustada, kui iseseiswusele mindi üle tööliste surnukehade, siis kriipsutati alla, et mitte töolisteklassi iseseiswuse nimel, waid kodanlise klassi iseseiswuse nimel.

Juhataja K. Wirma: Kahjuks on Teil side ära kadunud tänase päewakorraga.

J. Reesen (kom.): Sellepärast järeldame meie, et tänane Wabariigi Walitsuse esinemine ei ütelnud küll midagi uut, aga meie tahame teada saada nende inimeste lõpulikku otsust, ja rahwasaadikute arwamist ära kuulda, missugust üheõiguslust tahetakse maksuma panna. Sest ütlege mulle, missugune üheõiguslus on siis olemas, kui inimesel ei ole korterit, ei ole kooskäimise ruumigi, kuna teise käes on kõik wabrikud, metsad ja maad. Wõi on see üheõiguslus kui on ainult käimise ja hingamise wõimalus. Ja sellepärast, need Wabariigi Walitsuse seletused, mis siin ette toodi, on ainult selleks lendu lastud, et Wabariigi Walitsus pole ühegi asutuse ega organisatsiooni toetusest osa wõtnud, siis on see ainult selleks, et oma jälgi katta. Kas need kodanlised organisatsioonid on rohkem õigusstatud toetust saama, kes siin teiste omawalitsuste eelarwete järele toetust saawad. Aga ärge siis tulge ja ütlege, et poliitika pärast ei wõi töolisteklassi toe-

tada, siis ärge kõnelege demokraatiast. (M. Martna (sd.): Mis teie mõtlete demokraatia all? Segased wahel h ü ü d e d.) Et inimestel peab olema ühesugune poliitiline ja majandusline wabadus. Kuid ilma majanduslise aluseta on wabadus üldse null. Mis siin kõneleda koosoleku wabadusest, kui ei anta selleks võimalust koosolekut ära pidada. Läänud nädalal olin maal ja tahtsin seal koosolekut pidada. Ruumide saamiseks pöörasin wallawalitsuse poole.

Mulle wastati selle peale, et waadake, meie ei wõi wallawalitsuste ruume mitte anda. Kui wallawalitsus töölisterühmale wallawolikogust, kes seal vähemuses on, ruume ei anna, mida teie mõtlete siis üldse koosoleku wabaduse all. Kas seda, et ühed on lossid ja saalid, aga teistel liikumiseks kaks koiwa? Igatahes teame seda kooskaimise wabadust! Siin kriiputas Wabariigi Walitsuse esitaja alla weel seda, et walitsus ei tohi end segada erawahekordadesse. Mina ei tea mis-suguse paragrahwi taha Wabariigi Walitsus oma tegewust tahab peita, sest meil on wäga hästi teada, et Wabariigi Walitsus alles liljuti, kui asi puutus aktsiaseltsi, nimelt Inõlis-Balti laewatehasesse, wõis seal küll waele segada wälja minnes nii, nagu põhjendati siin. Walitsus neid ei takista. Kuid tema teatas ka muuseas seda, et töölisorganisatsioonide tegewuse jätkamine olenewat neist enestest. Meie teame seda isegi ilma õpetuseta.

Meie ei tulnud mitte siia selleks, et armuandeid siit paluda, waid meie tulime selleks arupärimisega, et teada saada, kas Eestis on demokraatia sõna tõsisest mõttest. (O. Strandman (tõer.): Mis on demokraatia?) Ma usun, et teie igaüks demokraatia mõistest oma jurisprudentsia järel aru saada wõite. Meie oleme kindlal seisukohal, aga teie tulete ja ütlete, waadake, meie oleme need kõige demokraatlisemad. (O. Strandman (tõer.): Aga missugune on demokraatia Teie seisukohalt?) Meie seisukohalt tähendab demokraatia seda, et kodanikkudel peawad olema poliitiliselt kui ka majandusliselt ühesugused õigused. (O. Strandman (tõer.): Aga kuidas teie seda teostama hakkate ja mis teie siis teete?) No seda waatame! Et see nähtus siin ettekandmist leidis, siis ei ole see mitte ükski juhtumine, waid need nähtused leiawad igalpool maad ning tööliste ja kodanliste

asjade wahel tehakse wäga terawalt wahet. Kui näituseks wõtta koolimajade tarwitamine, siis kui lähewad kodanliste kihtide poolehoidjad ja tahawad koolimajad wõi teisi ruumisid koosolekuteks ehk pidudeks tarwitada, siis saawad nad neid, läheb aga töölisteesitaja, siis on ka siin maksew omawalitsuste asutusteni läbiwiidud printsiip, alates, kõrgematest asutustest kunni kõige madalamani, et ei anta neid ruume mitte töölistele tarwitada. See tähendab, et töölisteklassil ei wõi olla wabadust, et kõik peab olema kodanlise klassi päralt ja Eesti töölistel ei wõi olla teistsugust wormilist liikumist kui see, mis on Eestis tuntud nõndanimetatud linnupriiks kuulutatud töölisteklassi liikumise all, kel ei tohi olla ulualust. Kui see reshiim, mis meil walitseb, lahku läheb Itaalia fascismist, siis ainult selles, et seda silti tahetakse siin pehmendatud kujul üles seada, ehk nii nagu Päts seda lubas teha klassiwahede pehendamise teel. Selle sildi all on juba ammugi maad leidnud warjamata töölisteklassi tagakiusamise poliitika.

Juhataja K. Wirma: Rkl. Gustawson'i kõne ajal tarwitas rkl. Gustawson sõnu, mida ma mitte selgesti ei kuulnud. Nüüd lasin ma endale stenogrammi tuua ja seal on öeldud, et rkl. Gustawson järgmisi sõnu on tarwitanud: „Peab tõesti Kaarna olema, et sellest mitte aru saada.“ Ma loen, et see on ministri kohta haawaw ütetus ja teen rkl. Gustawson'ile märkuse.

Sõna on korra kohta rkl. Strandman'il.

16. Koosoleku O. Strandman (tõer): lõpetamine. Silmas pidades, et koosolek juba 4 tundi on kestnud ja et järgmine koosolek kell 5 algab, teen ettepaneku koosolekut lõpetada.

Juhataja K. Wirma: Sõna on selle ettepaneku kohta rkl. Keerdo'l.

P. Keerdo (wälasp. rhm.): Nähtawasti ei ole nendel walitsusrühmadel niipalju püsiwust olnud ja et pooled liikmed juba saalist lahkunud on, siis tahetakse selleks koosolekut lõpetada. Kuid igatahes küsimus töölisorganisatsioonide ruumide kohta on nii teraw, et seda mitte edasi lükata nädalate wiisi ei saa. Kui praegu rkl. Strandman'i ettepanek koosolekut lõpetada wastu wõetakse, siis näitab see, et teie ajate klassipoliitikat.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Wastu on vähemus. (Wahelhüüded: Ära lugeda!) (Hääletatakse, loetakse hääli.) Ettepanek on saanud poolt 31, vastu 18 häält, seega on see ettepanek koosolekut lõpetada vastu võetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 2,15 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **K. Wirma**.

Abisekretäär **W. Pezold**.

